

2. GÜN CUMHURİYET VE İKTİSAT

Turan Kentbay Anısına

29 Şubat 2024 Perşembe

2. Gün 2. Oturum

cumhuriyet'in sınıfsal ve iktisadi mücadeleleri

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Hakan Ongan

Panelistler: Dr. Murat Özveri

Özkan Atar

Dr. Öğr. Üyesi Sungur Savran

aylin altınay - Değerli konuklar, saygıdeğer hocalarım, pek sevgili öğrencilerim, öğrencilerimiz, İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti'nin bu sene kırk yedincisini düzenlediği İktisatçılar Haftasının ikinci gün, ikinci oturumuna hepiniz hoş geldiniz. Cumhuriyetin Yürüyüşünde İktisat ve Siyaset başlıklı bu haftamızın ikinci günü Turhan Kentbay'ın anısına düzenlenmiştir. İkinci oturumumuzun başlığı cumhuriyetin sınıfsal ve iktisadi mücadeleleri başlığını taşıyor. Oturma başkanlık edecek olan Sayın Hocam Profesör Doktor Hakan Ongan kürsü sizin.

hakan ongan - Tekrar hoş geldiniz. Buyrun Özkan Atar sizinle başlayalım.

özkan atar - Hocam bizim özgeçmişimizi anlatırken tabii hep çalışma yaşamının içerisinde oldum, ben on dört yaşında ortaokuldan sonra çıraklık eğitimiyle başladım çalışma yaşamına. İzmir'de o zaman BMC kamyon ve otobüs

fabrikasında yaklaşık orada üç bin üzerinde işçi çalışıyordu. Endüstri Meslek Sesi kapsamı içerisinde öğretim programı içerisinde her yıl torna tesviye bölümüne, döküm ve modelhaneye ve aynı zamanda kaynak ve metal işleri bölümüne yaklaşık bir 100-150 çırak alıyorlardı. O da imtihanla yani. Biz o zaman oraya girdik. Mesem projesi kapsamında iş cinayetinde yaşamını yitiren çocuklarımız oldu son dönemde, dikkatlerinizi de çekmiştir, onun için bunu anlatıyorum. Biz o dönemde aynı bugünkü gibi yani haftanın bir günü ders olarak geri kalan günlerde de atölyede bilfiil üretim içerisinde çalışarak, çalışma yaşamı içerisindeydik ve yine o dönemde de aynı işçilerin yapmış olduğu üretimi bize bilfiil yaptırıyorlardı ve cüzi bir ücret alıyorduk. Asgari ücretin yanılmıyorsa üçte biri olabilir ya da o düzeyde bir ücret alınıyordu. Şimdi tabii aradan hemen kırk yılı aşmış bir süre geçti. Ve bugün hala çocuklarımız aynı şartlar altında. Meslek eğitimi adı altında sermayeye ucuz iş gücü olarak, hatta ucuzluktan da ziyade biliyorsunuz onu da- iş kur üzerinden işsizlik fonundan karşılanıyor onların ücretleri- tamamen bedava bir işgücü kaynağı olarak ne yazık ki çalıştırıyorlar. Tabii bizim hepimizin görevi

bunlara karşı mücadele etmek. Şimdi tabii biz sendika yönetiminde ben şahsen aşağı yukarı otuz yıla yakın süredir görev yapıyorum. Hep seçimle geldik görevlerimize. İki yılda bir ya da dört yılda bir...Her sendikada öyle işçi kendi temsilcisini kendisi seçsin, toplu iş sözleşmelerinde kendisi karar versin, onun fikri sorulsun falan ne yazık ki böyle değil. Bunlar da bizim düzeltmemiz gereken yanlarımız. Ben İzmir doğumluyum. Cumhuriyet dediğiniz zaman tabi ülkemizin her yerinin kendine özgü kültürü var, kendine özgü gelenekleri var ama İzmir gerçekten cumhuriyete bağlı çağdaş yaşam konusunda. Ege'nin kendine özgü bir yaşam tarzı var ve cumhuriyet değerlerine gerçekten bağlı. Biz de aileden, babadan, konu komşudan, çocukluğumuz döneminde kırk kırk beş yıl öncesinde öyle dönemlerde yetiştik. Ben yirmi üç yaşında bir kız çocuğu babasıyım onu da hep böyle her Cumhuriyet Bayramı'na katılsın diyerek yetiştirdik. Ailece böyle kırmızı gömleklerimizi giyeriz, eşimle birlikte ailece katılırız, ederiz. Yani benim böyle bu hissetmem özel bir durum değil ama tabi Cumhuriyeti içselleştiren, Cumhuriyete sahip çıkan, bugünkü geldiği noktada bile onu korumaya çalışan, onun değerlerini korumaya çalışan bir kişi olmaya çalışıyorum. Görev yaptığım kurum, yani DİSK konfederasyonunun kurucu sendikası Birleşik Metal-İş Sendikamızda da rahmetli genel başkanımız-onursal başkanımız Kemal Türkler önderliğinde kurulmuş bir sendika- bu kültürü, bu anlayışı yaşatmaya çalışıyoruz.

Cumhuriyet'in yüzüncü yılını kutladık geçtiğimiz aylar içerisinde. DİSK olarak da *yüz yılın emeği ve emeğin yüz yılı* sloganıyla bir toplantı da gerçekleştirdik. Bir şölen de gerçekleştirdik. Tabii yüz yılın emeği, işçi sınıfının, emekçilerin, akademisyenlerin, gençlerin, kadınların hep birlikte ta ki 1920'lerden, işgal sonrasında Cumhuriyet'in kuruluşuna, bağımsızlığın kazanılmasında halkın, emekçilerin o verdiği büyük mücadelelerden sonra biraz ben bugün geldiğimiz noktaya aşama aşama nasıl geldik sizlere onlardan müsaadenizle bahsedeceğim.

Emperyalist işgale karşı ulusal kurtuluş savaşının başarıya ulaşması ve Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle emekçi cefakâr halkımız neleri kazandı? Şöyle kısaca hemen bakalım bağımsızlığımızı en önemlisi tabii, işgal altındaki bir ülkede bağımsızlığımızı kazandık. Padişahlık, kulluk sistemine son verilmesi. Eksikli de olsa halk egemenliğinin yolunun açılması. Tek kişiye bağlı yönetimden meclis yönetimine geçmeyi o günün koşulları içerisinde başardı halkımız.

Halifelğe son verilmesi tabi, laikliğin kabul edilmesi, orta çağ karanlığının devletin ve toplumun işlerinden uzaklaştırılması, aklın ve bilimin, bilginin öncülüğünün benimsenmesi ve medreselerin kapatılıp modern eğitime geçirmesi. Bunların tabi Cumhuriyet'in başından itibaren bugünlere kadar taşınma mücadelesinin verilmesinde çok önemli konular. Kadın hakları, kadınların toplumsal yaşamın çalışma yaşamının her alanında eşit ve özgür yurttaşlar olarak yer almasına yönelik mücadelenin önünün açılması, komşu halklarla barış ve eşitliğe dayanan dostluğun pekiştirilmesi, savaşın bölge açısından Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte sonlanması, ülkenin ekonomik olarak ilerlemesi için de kamu yatırımlarının güçlü bir şekilde ekonomik alanda devreye sokulmasının yolunun açılması, fabrikaların kurulması. Sümer Bankların, sonrasında demir çelik fabrikalarının kurulması, şeker fabrikaları işte ne bileyim yani baktığımız zaman sanayi, gıda, metal giyim, tekstil bütün alanlarda kamu eliyle üretimin teşvik edilmesi. Bunlar Cumhuriyet'in en önemli alanları. Şimdi feodal dönemin ekonomik altyapısının al aşağıya edilme süreci sonrasında yeni çağın temel çelişkisinin emek sermaye çelişkisine dönüşmesi, işçi sınıfının ortaya çıkmasıyla birlikte, 1950'li yıllardan sonra özel sektör ve burjuvazinin sahneye çıkmasıyla birlikte tabi sendikal mücadele, işçi sınıfının mücadelesi de farklı bir yol alıyor. Cumhuriyet'in işçilerin, işsizlerin yoksulların, kadınların, gençlerin kısacası bütün emekçi halkın cumhuriyeti olabilmesi için işçiler aralıksız mücadele ettiler. Örgütlenme hakkı, sendika kurma hakkı sınıf esasına dayanan siyasi parti kurma hakkı için aralıksız mücadele etti işçiler ve onurlu işçi önderleri ve sonrasında birçok bedeller de ödediler.

Nihayet 2. Dünya Savaşı'nın hemen ardından ilk sendika kurma hakkını aldıktan sonra biliyorsunuz Maden-İş Sendikası o dönem bizim sendikamızın ilk kurulan Demir-İş Sendikası sonrasında Maden- İş oluyor 1980'e kadar. DİSK kurucu sendikası Madeni Eşya İşçileri Sendikası'nın kuruluşu 1947. 1947 yılında kurulduktan sonra -Murat hocam bunlara daha fazla girer - o yıllarda kurulduktan itibaren grev hakkının olmadığı, fiili olarak toplu iş sözleşmesinin belli bir standarda ve düzene dayanmadığı, sendikaların aslında bir işçi birlikleri niteliğinde işverenlere karşı o dönemde olabildiğince hakların gelişmesi, çalışma saatlerinin düzene girmesi açısından verdikleri mücadeleler... 1961 anayasasıyla birlikte - burada en önemli dönüm noktalarından biri- Saraçhane meydanında düzenlenen miting. İstanbul İşçi Sendikaları Birliği o dönemde Maden İş Sendikası da bu mitingde öncü rol oynuyor ve o mücadelenin içerisinde aktif belirleyici sendikalardan birisi. Şurası önemli, *Grevsiz sendika silahsız askere benzer. Lütuf değil hakkımızı istiyoruz* sloganıyla aslında Cumhuriyetin yani aradan geçen 1960'lı yıllara kadar geçen bütün süre boyunca işçilerin sendika kurma hakkı kısmen olmuş olsa bile sınırlı ölçüde, toplu iş sözleşmesi -tabii grev hakkının olmadığı toplu iş sözleşmesi de-

bugün halen yaşıyoruz...Grevler yasaklanıyor erteleme adı altında tamamıyla sendikal hakların belirli bir baskı ve dikta altında kısıtlanması sürecini de dönüp dolaşıp aradan yıllar geçmesine rağmen yaşıyoruz. Tabii ki fiili grev Maden-İş Sendikasına düşüyor ve bildiğiniz gibi Kavel grevi yeni bir dönemin başlangıcı. Nihayet Kavel greviyle 274, 275 sayılı yasayla grev ve toplu sözleşme hakkı kazanılmış oluyor. Cumhuriyet için, cumhuriyetin kuruluşu için, canlarını feda etmekten çekinmeyen işçiler, emekçiler cumhuriyetin ilanından kırk yıl sonra ancak temel bir hakkın kazanılabilmesi noktasına- o da önemli bedeller ödeyerek, önemli mücadeleler vererek-fiili grevlerle grev hakkının, kazanılmasının yolunu açarak netice itibariyle bunu elde etmiş oluyorlar.

Cumhuriyetin korunması, geliştirilmesine işçi sınıfının ve özel olarak Maden-İş Sendikasının katkısı başlığını işlerken DİSK'in kuruluşuna ve mücadelesine özel bir yer açmak gerekir. Burada bunları uzun uzadıya açıklayacak noktada değilim ama 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Amerikan emperyalizmi dünyayı çıkarlarına uygun bir şekilde biçimlendirmek için ekonomik, siyasi, sosyal, askeri her aracı acımasızca kullanıyor. Türkiye işçi sınıfının bağımsız gelişimini, örgütlenmesini engellemek, sendikaların mücadelesini iş yerleri içinde sınırlı alana hapsetmek, işçilerin örgütlü biçimde politikaya katılımını engellemek için de bütün imkanlarını netice itibariyle seferber etti. DİSK'i kurmak için yola çıkan Kemal Türkler ve yol arkadaşları bu tehdidin farkındaydı. DİSK'in kuruluş bildirgesinde bu saldırılara karşı mücadeleyi de esas alacaklarını şu cümlelerle kayda geçirdiler -bugün bizim rehberimiz niteliğindeki cümleler- "Emperyalizmin devletimizin ve milletimizin hayatına yeniden kast etme çabalarının arttığını ve bir avuç aracının kapkaççının ve sömürücünün bu çabalara katıldığını gören bizler, büyük Atatürk'ün daha 1921'de ilan ettiği gibi, bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı savaşımaya ant içmiş sendikacılarız" diyerek 1967 yılında 13 Şubat'ta DİSK'in kuruluş bildirgesine bu cümleleri geçiriyorlar. Maden-İş Sendikası'nın öncülüğünde 1967 yılında DİSK'in sendikal mücadeleye girmesiyle birlikte -tabii dönemin politik siyasi koşulları içerisinde de- Türkiye'de 1967'den 1980'e gelinceye kadar tabii önemli grevler, hak kazanımları, işçi sınıfının sadece ekonomik mücadele değil 15-16 Haziran direnişinde büyük işçi fiili grevinde ortaya çıkmış olduğu gibi kendi varlığına, örgütlü haklarına demokratik haklarına saldırı olduğunda da neleri yapabileceğini yine o dönemlerde işçi sınıfımız büyük bir deneyimle hem kendi mücadelesini geliştirerek hem de topluma o dönemin cumhuriyet koşulları içerisinde bunları ortaya koymuş. Tabii daha sonrasında biliyorsunuz yine Devlet Güvenlik Mahkemeleri direnişleri 1976 yılı, 141- 142'ye hayır, 1978'li yıllardan 1980'e kadar uzanan büyük grev MES'e karşı metal işçilerinin sürdürmüş olduğu grevler, faşizme ihtar eylemleri başta olmak üzere dönemin koşulları içerisinde. 1980'e giderken siyasi suikastlar

Kemal Türkler'in katledilmesi temmuz ayında, daha darbeden bir- iki ay öncesinde- o zeminin hazırlanması noktasında sivil faşist hareketlerin, iktidardaki demokrasi ve emek düşmanı yönetsel yapının, siyasi iktidarın da yol vermesiyle birlikte o süreç ne yazık ki yaşandı. Şimdi tabii 12 Eylül'e 1980'e gelinceye kadar, 1923 yılından itibaren Cumhuriyet içerisinde işçi sınıfı aslında cumhuriyetin temel değerleri, çağdaşlaşma, birçok alanda ortaya çıkan devrimler, toplumsal yaşamın değişmesi, ekonomik alanda değişikliğin ortaya çıkması ama netice itibariyle tabii burjuvazinin güçlenerek bir sınıf olarak toplumsal yaşam içerisinde, ekonomik yaşam içerisinde güçlenmesiyle, örgütlenmesiyle tabi MES o dönemde on iki Eylül'e gelinceye kadar Türkiye sermaye sınıfının koçbaşı, baş aktörü . Büyük MES grevlerinde aslında Türkiye'de işçi sınıfının, dişiyle tırnağıyla hem kendi haklarını kazanmaya çalışması hem de toplumsal yaşamın, siyasal yaşamın sosyalizme doğru daha toplumsal bir nitelik kazanması açısından da -bir siyasal mücadeleyi de netice itibariyle sürdürmesi- söz konusu. Sadece kendi haklarından ziyade kendi ekonomik haklarından ziyade.

Hızlıca toparlıyorum. Köşe taşları açısından birkaç şey önemli. 12 Eylül darbesinden sonra işçilerin toplu sözleşme yapma hakkının ortadan kalktığını görüyoruz. Bir iki dönem yüksek hakem kurulu sözleşmeleri dayatılması, sonrasında tabii 1989 Bahar Eylemleri, 1990 MES grevi yine yüz bine yakın işçinin katıldığı ve ilk bir ay içerisinde yasaklanan grev, büyük madenci yürüyüşü, bunlar son derece önemli mücadele başlıkları. Netaş grevi onun da aslında Türkiye sınıf mücadelesinde çok önemli bir yeri var. Bugüne geldiğimiz noktada, aradan geçen süre içerisinde yine sermaye sınıfının aslında cumhuriyetin temel niteliğini, sadece kendi kazancı açısından, kendi sınıfsal, toplumsal pozisyonu içerisinde, onun kendi değirmenine su taşıyacak kadar demokrasiye izin vermesi, işçi haklarına izin vermesi noktasını halen yaşıyoruz. İşte 2010'da biz MES'e karşı 12 Eylül sonrasında diğer sendikaların, güdümlü sendikaların sözleşme imzalamasından sonra ilk grev hamlesini yaptık. 2015'te Ocak ayında yaklaşık yirmi bine yakın metal işçisiyle grevin o dönemde kararını aldık, uyguladık. Hepsinde grev ertelemeleriyle karşı karşıya kaldık ve şu anda grev ertelemesi adı altındaki uygulama açıkçası anayasa mahkemesi kararlarına rağmen. 2015'te biliyorsunuz Anayasa Mahkemesi, 2015 grevinin ertelenmesinden sonra 2018'de çıkan anayasa mahkemesi kararı var, şu anda Türkiye'de anayasa mahkemesi kararları seçme ve seçilme hakkı da dahil olmak üzere, işçilerin hakları da dahil olmak üzere tanınmadığını aslında sadece rafta ya da ne bileyim kitabın içerisindeki sayfalarda kalan bir haktan ibaret olduğunu görüyoruz. Cumhuriyetin yüzüncü yılını devirmişiz. Tabii ki cumhuriyete sahip çıkacağız. Laikliğe sahip çıkacağız. Kadının toplumsal yaşam içerisindeki eşitlik ve özgürlük mücadelesine sahip çıkacağız. İşçilerin hak ve özgürlüklerinin mücadelesine sahip çıkacağız ama şöyle tabloya kısaca bakacak olursak işçiler

sendikal örgütlenme hakkını bugün kullanamıyorlar. Kullandıklarında kapının önünde buluyorlar kendilerini. Ona karşı işçiyi kapının önüne koymayan işverenler de mahkeme itirazı yapıyorlar. İnanın bizden daha iyi biliyorsunuzdur. Mahkemeler beş yıl, altı yıl sürüyor. İşçi toplu sözleşme hakkını kullanamıyor. Beş- altı yıl hadi sabretti. Sendikaya neden gittiğini unutan işçi var. Ya biz beş sene önce bu sendikaya üye olmuştuk. Ne elde ettik ne elde edeceğimiz diyen... kalırsa yani o iş yerinde atılmadan kalırsa beş sene zarfında... Neticede toplu sözleşme masasına oturma hakkını kazandığında da bir sabah bir bakışta Bekaert grevini yaşadık Kocaeli'de biliyorsunuz. Cumhurbaşkanı kararnamesine rağmen biz bunu tanımıyoruz dedik. 1962-1963 yılındaki Kavel grevinde olduğu gibi. Anayasadaki temel hakkımıza sahip çıkarak aslında sendikanın kayyumlara devredilmesine, yöneticilerinin tutuklanmasına, işçilerinin bildirimsiz, tazminatsız işten atılma riskine rağmen bakın kırk yılı aşkın süre önceki hakkımıza tekrar geri dönmüşüz.

Şu anda cumhuriyetin işçi sınıfı olarak hangi hakkından yararlanıyorsunuz diye bana sorarsanız söyleyecek çok fazla bir şeyim yok açıkçası. Ne yazık ki durum bundan ibaret ama altını çizerek söylüyorum. Bu cumhuriyet başta sermaye sınıfı ve işçi sınıfı başta olmak üzere diğer toplumsal sınıfların da kendi bulundukları yer aldıkları sınıf açısından... Rıza Kuvas'ın 1967'de söylediği gibi bitmeyen bir kavga. Bu kavga ne zaman bitecek? Biz ne zaman ki sömürsüz sınıfsız bir dünyayı kurma başarısını göstereceğiz o zaman bizim için yani işçi sınıfı için gerçek cumhuriyet, demokratik, halkın kendini özgürce ifade edebildiği, kendini geliştirebilmek açısından, ülkesini bugün olduğu gibi işte altın madencilerinin hem insanımızı katlettiği hem doğamızı katlettiği hem bütün doğal kaynaklarımızı sömürdüğü neticede onu sömürmesine aracı olan işçileri de toprağın altında katlettiği gibi bir durumu bertaraf edeceğiz inşallah. Bu konuda inancımız tamdır. Üyelerimiz, metal işçileri tarihsel süreçte sınıf mücadelesinin lokomotifidir. Türkiye'de de metal işçileri işçi sınıfının lokomotifi... DİSK Türkiye işçi sınıfının mücadele örgütü. Bugün belki yaptıklarımız yeterli olmamış olsa bile en iyisini yapmaya gayret sarf edeceğiz. 2024 1 Mayıs'ı bu cumhuriyet içerisinde yine bize özgürce yaptırmamak için ellerinden gelen baskıyı ortaya koyacaklar. Dediğim gibi bitmeyen bir kavgadır. Kavgamızı layıkıyla sürdüreceğiz. Ben hepinize sendikam adına saygılar sunuyorum. Teşekkür ediyorum beni sabırla dinlediğiniz için.

hakan ongan - Biz çok teşekkür ederiz. Özveri hocam. Buyurun lütfen

murat özveri - Herkese merhaba. Efendim ben emek tarihçisi değilim. Son yazdığım Hakan Hocanın da belirttiği gibi bir kitap, ama kitabın en uzun bölümü tarihçe bölümü oldu. İki bin

sayfalık, iki ciltlik bir eseri neredeyse yaklaşık beş yüz sayfası tarihçe ve bireysel iş hukukunun tarihçesiydi. Oraya girdiğim zaman gördüm ki; bir, Türkiye'nin herhalde bir yüz yıl hatta 1909'u da ele alırsanız daha uzun bir süredir yaşananlara en azından hukuki gelişmeler, yani hukuk derken iş hukukunu kastediyorum, gelişmeler açısından baktığımızda kitapta en sık tekrarladığım cümlelerden bir tanesi şu oldu. Çalışma hayatında ya da iş hukukunda, dün de bugün de ve yarın da galiba ne tartışmalarda ne de ele alınış biçimlerinde çok da aslında bir şeyin değişmediğini gördüm. Aktörler değişiyor ama ana söylemin değişmediğini gördüm. Birincisi bu değişmeyenlerden bir tanesi kadim bir devlet

politikası var bu konuda. Bu kadim devlet politikası bireysel iş hukuku alanında hakları ya da kavramları tarif ederken oldukça işçiden yana birtakım sözcükler ifade edebiliyor. Kanunlar çıkartıyor, yönetmelikler çıkartıyor. Aman bunlar uygulanmasın, kanun olarak da var olsun deniliyor. Zaten kitabın ön sözünde o nedenle işçisiz iş hukukuna itiraz çabasıdır. İşçinin özne haline gelmesine asla izin vermeyen, yasal düzenlemelerde birçok şeyi var gibi gösteren ama hayatın içerisinde olmasına da olanak tanıyacak düzenlemelerden bence tesadüfen değil, bilinçli bir şekilde kaçınan kadim bir devlet politikasıyla karşı karşıya olduğumuzu gördüm. Şimdi daha somut gitmek gerekirse kitabımın adı işçi hukuku. Ben piyasadaki olan, ne diyelim Aziz Çelik'in tabiriyle hâkim iş hukuku ya da yaygın diyeyim ben getiremedim Aziz bir tabir kullanıyordu. Farklı olarak ve buradaki öznesizliğe itiraz etmek için adını işçi hukuku diye belirlemiştim. Sonra Mesut Hoca ile de konuşurken hoca dedi ki yeni bir şey söylemiyorsunuz aslında zaten işçi hukukuydu. Nasıl yani dedik? Biraz araştırın dedi hoca. Ve biz 1936 yılında Türkiye'de yazılan ilk iş hukuku kitabının adının Ali Fuat Başgil tarafından kaleme alınmış, işçi hukuku olduğunu gördük. Geçenlerde de Zeki Erdut Hoca aradı beni. ILO yüzüncü yıl nedeniyle Türkiye'yle ilgili yazışmalarını tercüme etti, yayınladı. 1921'deki yazışmaları da gördük ki iş hukuku diye bir şey geçmiyor. İşçi hukuku diye geçiyor. Dolayısıyla biz de bu nedenle daha rahat bir şekilde ve özgüvenli bir şekilde işçi hukuku dedik.

İşçi hukuku kendi içerisinde bireysel ve kolektif olarak ayrılıyor. Bireyselden başlayacak olursak 1924 yılında işçi kavramının resmi olarak kabul edildiği, İzmir İktisat Kongresi'nde amele yerine işçi denilmesi kararlaştırılıyor. Sanayi Teşvik Kanunu'yla paralel bir şekilde de iş kanununun çıkartılmasına yönelik kararlar alınıyor. Sanayi Teşvik Kanunu yanılmıyorsa çok kısa bir süre sonra 1924'ten sonra çıkıyor ancak Mustafa Kemal'in CHP'nin her kongresinde iş kanunu da çıkartmalıdır diye bir cümlesi tekrarlanıyor olmasına rağmen 1927-29-32-34 tasarıları kadükleşiyor. Buraya baktığımızda bu tasarılarının ortak noktası nedir diye sorarsanız işçilerin özne olmasını sağlayacak, yani kolektif iş hukukuna kapı açacak, işçilerin kendi kendine yardım ilkesi çerçevesinde örgütlenerek hak almalarına kapı aralayan bakın güvence getiren demiyorum kapı aralayan düzenlemelerin kadükleştirilmiş olduğunu, bunun da bilinçli büyük tavır olduğunu görüyoruz. İki tane de bakan gidiyor bu süreç içerisinde. Dolayısıyla 2. Meşrutiyet'in ilanından sonra yaşanan grev fırtınası, Hürriyet Grevleri denilen fırtına Tadili Eşkal kanunu doğruyor. Tadili Eşkal kanunu kesmiyor, bir sınıf korkusu diye ifade edebileceğimiz bir kadim devlet politikası belirleniyor. 1936'da kabul edilen ilk iş yasasını Recep Peker rejim kanunu diye tarif ediyor ve memlekette oluşacak sınıf cereyanlarını dağıtıp yok edecek kanundur deniliyor.

Kanunun tartışmaları sırasında en sık tekrarlanan cümle; sınıf cereyanlarına karşı çıkmak muvazene sağlamak, işçi ve iş veren arasında muvazene sağlamak olarak adlandırılıyor ve 3008 sayılı ilk iş yasamız 1937 yılında yürürlüğe giriyor. Şu anda 2024 yılındayız. İddia ediyorum yasa, ruhuyla, temel kavramlarıyla, mantığıyla, yaklaşımıyla halen ayakta, halen yürürlükte. İşçi eğitimlerinde en çok zorlandığım şeylerden bir tanesi örneğin, beyaz yakanın işçi olup olmadığı, ya da birtakım hekimlerin, mühendislerin bağımlı olarak çalışanların işçi olup olmadıkları. Karşıma hemen 3008 sayılı yasadaki itiraz çıkıyor, ama onlar bedenen çalışmıyorlar. Fikri ve bedeni çalışma ayrımı üzerinden işçi tarihi 3008 sayılı iş yasasında var. 1967'de yürürlükten kalktı. Yürürlükten kalkan bir mevzuat halen günümüzü veriliyor. Adam beyaz yaka, sendikalı olamaz ki diyor iş yeri sendika temsilcisi. Sadece bir yanılgıya bağlı da değil. Temel yaklaşımı olarak da halen yürürlüğünü koruduğunu görüyoruz. Birkaç örneklerde söyleme bu iddialarımı doğrulacak şekilde biraz da karma yaparak gideyim. 1937'de yürürlüğe giriyor. Bize iş hukuku öğretirlerken rahmetli oldu bir sürü hocalarımız. Derlerdi ki çağına göre çok ilerici hükümler içeren bir iş kanunumuz vardı. Evet. Çağına göre çok ilerici hükümler içeriyordu. Gericiliği sınıf esasına dayalı cemiyetler kanunuyla ikiz kardeştir. Sınıf esasına veya sınıf adına dayalı cemiyet kurma yasağıyla birlikte yürürlüğe girmişti. Çalışma sürelerinden tutun da işin tariflerine kadar...Çok güzel, önemli hükümlerde içeriyordu. Ah bir de yürürlüğe girseydi. 1937'de resmen yürürlüğe girdi. 1940'ta Milli Koruma Kanunu çıkartıldı ve iş kanunu

tüm düzenleyici hükümleri milli korunma kanunuyla birlikte 1945 yılına kadar askıya alındı. Yani Türkiye'de 1940-1945 yılı arasında uygulanan bir iş kanunu yok. İş kanunu yürürlükte ancak Milli Korunma Kanunu ve Milli Korunma Kanunu kapsamında oluşturulan kurullar fiilen çalışma hayatını şekillendiren bugünkü Cumhurbaşkanlığı Kararnamelere benzer kararnameler çıkartarak çalışma hayatını düzenleme hakkını elde ettiler, düzenlediler de. Örneğin on bir saati çıkardılar günlük çalışma sürelerini. Örneğin on bir saati bıraktık. Yirmi dört saat isterlerse bu kurullar kararlarında işçilerin işyerlerini terk etme yasakları getirdiler. Yirmi dört saat. Tabi Milli Korunma Kanunda başka ilginç hükümler de vardı. Örneğin başbakanın bakanları idari ceza verme hakkı var ve bu ceza yönelik de yargı yolu kapalı. İdari ceza vermesi halindeki bir milli korunma kanunu. Milli Korunma Kanunu Demokrat Parti tarafından çok sık eleştirilen bir kanun. Demokrat Parti iktidar olduktan sonra milli korunma kanunun kapsamını ve yaptırımlarını inanılmaz ölçüde geliştiren siyasi iktidar oldu. Milli korunma kanunu genel olarak öğretiliyordu ki, ben de öyle biliyordum, 1960'ta yürürlükten kalktı. İşte 1927 Mayıs sonrası milli korunma kanunu yürürlükten kalktı. Milli Korunma Kanunu kapsamında verilen birtakım cezalar da affedildi. Baktım resmî gazeteye, hayır, Milli Korunma Kanunu halen yürürlükte. Makal hoca dedi ki ya -duyurma, birilerinin aklına getirme- ama halen yürürlükte. Kanun da aynen şu ifade diyor: "Uygulaması askıya alınmıştır" diyor. Uygulaması askıya alınan benim şu hayatımda duyduğum tek kanun Milli Korunma Kanunu ve bu askıdan indirilirse, 4857'deki tüm düzenleyici hükümler herhalde ne olur diye ciddi bir tartışmanın içerisine gireriz diye düşünüyorum.

Başka bir özellik daha var. Nasıl hürriyet grevleri Tadili Eşkal kanununu doğurmuşsa ve Tadili Eşkal kanununu çıkartırken bunu okuyacağım, ayırdım. Devrin sadrazamının çok özlü bir şeyi var, ki o anlayış kadimleşen bir anlayış, okuyup bir cümleyle özetleyeceğim. *"Onların - sendikaları kastediyor-teşekkül etmesi üzerine sermaye sahipleri büyük tehdit altına alınmıştır. Biz ise sermayeye muhtacız ve ona muhtaç olduğumuz bir zamanda sermayeyi tazyik altına almak caiz değildir. Şimdiki halde sendikanın teşkiline lüzum yoktur. Ne vakit oraya gelirsek o vakit tetkik olunur. Memleketin ahvalı maliye ve iktisadiyesi terakki ederse sendika lazım mıdır, değil midir? O vakit bahsedilir. Şimdiki halde hiç lüzum yoktur."* İşte kadim politika o günden bugüne kadar geliyor. Sermayeyi ürkütmeyecek, sermaye birikimine zarar vermeyecek, sermaye birikiminin önünde engel olmayacak bir iş hukuku.

Daha somutunu söyleyelim, Hava Yolları grevinde meclis tutanaklarına geçti, ekonomik zarara neden olmaması halinde grev kullanılabilir. Ekonomiye zarar veriyorsa grev hakkının kullanılması zararlıdır diyen, grevin sosyolojik tanımına mantığına aykırı bir devlet anlayışı yasalara girdi ve halen yürürlükte. Çok güldüren gerekçeler var. Grev hakkının istenilmesini

şöyle bir denklem içerisinde devrin çalışma bakanı ifade ediyor. Deniliyor ki, “Türkiye’de saltanatı kimse isteyemez, bu gericiliktir -saltanatı istemek, gericiliktir, yobazlıktır, irticadır.” Tam kullandığı tabir bu, irticadır. Monarşiyi kimse getiremez, irticadır. Grev hakkını isteyenler de irtica talep ediyorlar. Bu da irticadır. Şimdi grev hakkını soruyorsun- söylemeyeceğim dilim dönmediği için- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı bir azınlık vatandaşı diyor ki, nasıl irtica oluyor? Diyor ki grev liberal ekonomik modelin ürünü bir kurumdur. Biz karma ekonomisiyle liberalizmi aştık. Aştığımız bir ekonomik modelin ürünü olan bu kurumu bu mecliste getirip savunmak irticadır. Biz irticaya karşıyız diyor. Güler misiniz? Ağlar mısınız? Şimdi bu konuşmanın yapıldığı yerde çok akıllıca başka bir şey yapılıyor. Bu konuşma 5521 bir sayılı kanun ki aslında 3008 sayılı ilk iş yasamızı yeniden var eden 1950 değişikliğidir. Müthiş kapsamlı bir değişiklik geçirmiştir. O dönemde yapılıyor. Ve Türkiye’de belki de ilk kez bireysel iş hukukunu hayatın içerisinde var edecek güvence sistemi bu yasayla geliyor. Tarihe dikkat ama 1950. Ne var öncesinde? 1946 sendikacılığı var. 1946 sendikacılığı öyle bir ürküntü yaratmış ki Sadi Irmak Çalışma Bakanı, önüne gelen herkes sendika kuruyor bunlara nizam vermek gerekir diyor. Sıkı yönetim ilan edilmiş. Kırk altı sendikacılarının kurucularının tamamı içeriye atılmış. Bugün o on yedi maddelik kanun Türkiye Sendikal Hareketi’ni halen şekillendiriyor. Detaylar, ayrıntılar gidiyor ama on yedi maddelik kanun halen yürürlükte, milli devletin çıkarlarını özellikle gözeten sistemin izin verdiği yasallık sınırlarını aşmayı aklının ucuna dahi getirmeyen, yasal sınırlar içerisinde milli menfaatler için iş birliğini, devletle iş birliğini, gerekirse işverenle iş birliğini temel almış bir sendikacılık anlayışı bu on yedi maddeyle bu formül ediliyor. Makbul sendikalar olarak bunlardan halen aramızda varlar.

Bu yapılırken sendikaların cazibesini ortadan kaldırabilmek için işte 1950 değişikliği yapılıyor. 1950 değişikliğinde söylenen sözler çok ilginç. Diyorlar ki adam trilyon kazanıyor diyor sermaye düşmanıymış gibi. On lira ceza var. On liralık cezayla bu adam tabi ki kanun uygulamaz diyor. Meclis tutanaklarından söylüyorum. İşçiler bir iş kanunu olduğunun farkında değiller. İşverenin hiç aldıracağı yok. Olmaz böyle bir şey diyor. O zaman neden bu işçiler haklarını arayamıyorlar? İşçinin hakkını arayamadığı her kuruluş işverenin cebinde haksız kazançtır. Meclis tutanaklarından söylüyorum. Ne yapalım? Özel yetkili mahkemeler kuralım. Ne yapalım? İşçiler açmış oldukları davalarda harç yatırmasınlar. İşçilerin dava açmak için mahkemeye gittiği ve bu nedenle yoksun kaldıkları yevmiyeleri yargılama gideri olarak kabul edilsin. Bu dava sonucunda işverenden tahsil edilsin. Ve bunların tamamı yasalaşsın. Ve en ilginç de işçi temsilciliğine, seçiminden faaliyetlerine kadar bugün hayal dahi edemeyeceğimiz bir güvence sistemiyle donatılıyor. İşçi temsilcisi, İşten çıkartılması halinde, hakkında haklı bir neden olmadan işten çıkartılamaz, işten çıkartılması halinde, çalışmamış olsa dahi tüm özlük

haklarının ödeneceği birisi. Yeter ki sendikalara gitmesin, bireysel iş hukuku üzerinden korumaya alın. Alıyorlar. Ve işçi temsilciliği işten atılıyor. Mesela Rıza Kuvas, mesela Kemal Türkler. Ama rahat durmuyorlar bunlar. Bu güvenceden yararlanarak sendika kuruyorlar. İşçi temsilciliği üzerinden Rıza Kuvas'la Kemal Türkler de işçi temsilciliklerinden işten açılıp yargıyla geri gelip işveren işe başlatmadığı halde özlük haklarını alıp ve buradan sendikalaşmaya giden önderler. Ha bakıyorlar bu olmayınca diyorlar ki yok biz bireysel iş hukuku üzerinden bu işi beceremeyeceğiz. O zaman başka bir düzenlemeye doğru gidelim. İşte sendikalara yol verelim.

CHP çoğunluk partisi 1963. Coşkun Kırca CHP komisyon temsilcisi. Grev hakkı tartışırken kurduğu cümle aynen şu ‘*sınırlandırmaz isek anarşik grevler silsilesiyle karşı karşıya kalırız*’. En çok altı çizilen nokta, milletini seven, milliyetçi vatansever. Peki ne yapmak lazım? Kırk altı sendikacılıklarına yönelik kullanılan sıfatlar: Kızıllar, renkleri belirsiz olanlar, kara renkliler, bunlara geçit vermeyeceğiz. Bu tabirler mecliste kullanılıyor. Kırk altı sendikacılıklarına karşı. Bunlara geçit vermemek için, anarşik grevler silsilesini de doğurmamak için, sistem içi ve anayasaya göre de 1961 anayasasını esas alırsanız oldukça sınırlı bir toplu sözleşme grev hakkı düzenleniyor. Buna da razıyız. Bu dönemi dahi biz altın çağ olarak kabul ediyoruz. Başkan da o altın çağdan örnekler verdi. Saraçhane mitingleri, Kavel direnişi vesaire. Buradan da işçi sınıfı deneyim kazandı diye düşünüyoruz ama sermaye daha fazla deneyim kazanmış. Bu 1960-1980 arası dönemi o kadar dikkatli, o kadar ince incelemiş ve formül etmişler ki Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Mayıs 1980, 12. Olağan Genel Kurul sonuç bildirgesiyle 1982 Anayasasını ne olur çalışma hayatına ilişkin hükümlerini yan yana koyun ne nokta ne virgöl oynuyor. Bire bir yasalaştırmışlar. Bu genel hükümde demişler, örneğin toplu sözleşme yetki sisteminde tıkanan sistemi yargı bir içtihat yoluyla aşmış. İrade beyanı demiş. İşçi gelecek hâkimin önünde hangi sendikayı seçtiğine ilişkin imzasını verecek, mübaşir sayacak yetki sorunu çözeceğim. Hemen kanuna hüküm koymuşlar, demişler ki bakanlık kayıtlarına göre, sadece bakanlık kayıtlarına göre yetki tespit edilir diye o sistemin önüne önlem almışlar. Yetkiye itiraz, toplu sözleşme sürecini durdurur. Bakın üç harfi, otuz sekizinci yılındayım meslek hayatımın. Türk İş, DİSK ve Hak-İş’e bağlı tüm konfederasyonlarda eğitimler ve değişik meselelerle bulundum ve yalvardım. Dedim ki gücünüz varsa “durduramaz” yapın. Yani üç harfi. Bakın kanunu değiştirin demiyorum. Maddeyi değiştirin demiyorum. Üç harfi *maz* haline getirin durdurmasını. Biz yetkiyi alalım. Onlar her olağan hukuk sürecinde olduğu gibi kuvvetli, yakın delilleri varsa, yakın ispat koşullarını gerçekleştirmişlerse gitsinler mahkemeden tedbir alsınlar ama süreci bizi işletelim.

Yetki sisteminin yazdığım o nedenle kitabın adına sendikasızlaştırma dedim. Çünkü o yetki sistemi sayesinde Birleşik-Metal dahil araştırdığım sekiz sendika araştırdığım tarihteki üye sayıları kadar yetki aldıkları bakın dikkat edin. Yetki almış. Sarı, kırmızı, mor, iyi, kötü, önemi yok. İşçi tercihini risk alarak belirtmiş ve sistemin güvencesi altında olduğunu inanıyor. Üye sayılarının kadar bazı sendikaları da daha fazla, Otomobil İş Birleşik-Metal'de böyle, üye kaybı yaşamış. Eğer bu haksız itiraz olmasa, örneğin Birleşik-Metal'in üye sayısı bugün on beş bin ise atıyorum, otuz bin olacakken, on beş bin üyesi gitmiş. Bu Petrol-İş içinde geçerli. Bu garip gelecek size Türk-Metal için bile geçerli. Çünkü işveren itiraz ettiği zaman aynı sonuçlar çıkmış karşımıza. Dolayısıyla o kadar ciddi dersler almışlar ki, grev ertelemesini anayasaya tesadüfen koymadılar.

275 sayılı kanun 19. maddesi. Bir hukukçunu kanun ezberlemesi aslında ayıptır ama ben bu kanunu çok tekrarladığım için ezberledim. Diyor ki: *işçinin mevzuattan doğan bir hakkı işveren veya işverenin üye olduğu işveren sendikasının talimatıyla ödenmezse işçinin üye olduğu sendikanın işverenin üye olduğu tüm sendikaya bağlı tüm işyerlerine grev hakkı doğar* diyor. Yani şöyle düşünün, X işyeri ikramiyemi ödemiyor. MES'e üye. İşçi Birleşik-Metal üyesi Birleşik-Metal'in o X iş yerindeki ödenmeyen hak için MES'e bağlı tüm işyerlerine grev hakkı, grev uygulayabilme olanağı dopuyor. Hak grevi deniliyordu. Sadece İzmit'te iki defa örneği görüldü. Hiçbir iş veren toplu sözleşmeyi uygulayamıyorum diyemedi. Hak grevi korkusu sayesinde ve anayasa mahkemesi de anayasaya aykırılık iddiasının detayına girmeyeceğim. Bülent Tanör Hoca'nın sosyal haklar kitabında kararın tam metni var çok güzel bir karardır. Referans verip geçeyim. Reddetti.

Benim sevgili Aldıkaçtı hocam. Anayasayı hazırlarken dedi ki, iki toplu sözleşme dönemi arasında iş barışını amil kılmak, mahkemelere olan saygıyı arttırmak için, hak grevi yolunu tıkadık dedi. Yani herkes gibi işçiler de gitsin haklarını mahkemelerde arasın dediler. E aradık doksan dört krizinde 7060 dosya ben şahsen açtım. Yerel mahkemelerde kazandık. Yargıtay da bozuldu. Direndiler mahkeme. Genel kurula gitti. Sosyal siyaset mülahazalarıyla memleket batır diye korktuk. Gerekçilerinden söylüyorum. Tüm bu kararlarımız ortadan kaldırıldı. Baktılar ki işçiler çok fazla mahkemelere saygı diyorlar. 2018'den itibaren geldi hukuk sistemimize; zorunlu ara buluculuk. Adı da kibar zorunda ara buluculuk değil. Hukukçuyum doğrusunu söylemem lazım, Dava şartı olarak ara buluculuk. Yani o şartı yerine getirmezseniz davaya gitmiyordu. Dava şartı yokluğundan reddediliyor. Zorunlu ara buluculuk. Mahkemelere çok fazla saygı duyduk. Mahkemeler iş yükünün altından kalkamadı. Hak grevini unutturdular. Ara buluculuğu koydular. Ara buluculuğunda somut örnek, daha önce bir ara bulucudaki

işveren önerisi; iş yeri sendika temsilcisinin işten çıkarmış, dikkat, herhangi bir işçiyi değil. Kıdem tazminatını vereyim diyor, altı maaşı da vereyim. Bu nasıl bir pazarlıktır? İsterseniz diyor yirmi dört maaş diye hesap edin bunu üç sene sonra alın, beş sene sonra alın. Görürsünüz diyor altı maaşı almak mı karlı? Üç sene beş sene sonra yirmi dört maaşı almak mı? Bunu temsilciye iletin diyor. O sizden daha rasyonel davranabilecektir diyor. Kanun ne ediyor çalışmadığı süre boyunca temsilci olduğu sürece maaşlarını alır diyor. Ha temsilci dedikçe sıfır kuruşa da razıyım. Orada temsilci ben temsilciliğimi koruyacağım diyor ama borcu olan harcı olan kredi kartı patlamış olan birisinin yapması da mümkün değil. Dolayısıyla bir -mış gibi oyununun kadim bir devlet politikası olarak sahnelendiği bir yüz yılı yaşamış olarak görüyoruz. Emeğin yağmasına hukuki güvence getirecek. Dikkat! Bakın yağmayı durduracak değil. Güvence getirecek işsiz bir iş hukuku kurgusu, çok başarılı bir şekilde 1909'dan bugüne kadar cumhuriyetin altın harfleriyle başarısı yazılacak şekilde, etkin bir şekilde bugüne getirildi. Bugün sendikalı yerler dahil asgari ücreti yüzde 30 artışı olduğu zaman yirmi yıllık otuz yıllık işçinin ücretiyle, asgari ücretin eşitlendiği bir yerde henüz daha Türkiye'de, Türkiye kapitalizmi emeğin sömürüsü aşamasına dahi geçirememiş durumda, emeğin yağmasının hukuki güvencelerle sürdüğü bir yüz yıllık yaşadık değil deyip bitireyim.

hakan ongan - çok teşekkür ederiz. Çok sağ olun. Buyurun.

sungur savran - Şimdi her şeyden önce bir kere ben bugün bir yakınımına uğradım. Nasılsın dedi. İnsanlar birbirine soruyor tabii. Çok iyiyim dedim. Niye dedi? E hava çok güzel dışarıda ve ben yuvama gidiyorum dedim. Yani ben biliyorsunuz İktisat Fakültesinde on yıl geçirdim. Bazı arkadaşlarım burada salonun içinde beraber mücadele ettiğimiz ve beraber hem öğrendiğimiz hem ders verdiğimiz o fakülteden. Çok güzel bir anısı var bende. Dolayısıyla Mezunlar Cemiyetinin toplantısında hem davet edilmek hem de konuşabilmek sizlere hitap edebilmek büyük bir zevk. Hakan Hoca'ya da bana ilişkin söylediği ve insanı çok mahcup eden güzel şeyler için teşekkür ederim. Şimdi belki herkes anlamıştır benim, ben son konuşmaya hazırlandım dememin nedenini. Hepiniz dinlediniz. Önce biz Levent Dölek'le birlikte Özkan Başkan ve yönetim kurulu seçildiği zaman ziyaretine gittik, kutlamak için ve gelecek için iyi dileklerimizi ve desteğimizi belirtmek için. Ben şöyle söyledim kendisine, şu anda Türkiye'nin en önemli sendikasının yönetimindesiniz, başkanısınız dedim. Çünkü tempoyu o belirliyor. Başkan oraya gelemedi. Ama son yıllarda, özellikle şimdi son dönemde, yani onların yönetime geçtiği dönemde, Türk-Metal bir bakıma yarışmak zorunda kaldı. Bunun geçmişte de birkaç örneği var. Türk-Metal yarışmak zorunda kaldı Birleşik-Metal ile. Yani bir bakıma buz kıran rolü oynamış oldu sendika. Anlatılanı duydunuz, esas cumhuriyet ve demokrasi, işçi sınıfının

iktidarında, herkesin bütün haklardan yararlanabildiği bir aşamada gerçekleşecektir, dedi. Anlattığı her şey bizim için son derece değerli. Murat Özveri dostumuz Türkiye'nin işçilerin pratik olarak sendikal alanda verdiği mücadelede, haklarını en militanca savunan hukukçulardan bir tanesidir ve dolayısıyla anlattığı şeyler son derece değerli son dönemde de üstelik çok derinlemesine bir araştırma yaptığı ortada. Onların ürünlerini verdi bize. Dolayısıyla ikisini dinledikten sonra benim söyleyeceklerim kolaylaştı. Onun için Hakan Hoca rica ettim son konuşmayı. Çünkü onlarda bir bakıma sınıfın içinden gelen bilgi var. Şimdi biz de tamamen dışındayız demek istemiyorum bununla. Ben biraz daha teorileştireceğim için konuşmam sırasında

tartışmayı o verilerin sınıfın içinden gelmiş olması benim onlara değinmemin zorunluluğunu bir bakıma azaltıyor, ortadan kaldırıyor.

Sınıf bakışı son derece önemli. Tarihe hangi sınıfın gözünden bakarsanız ayrı şey görürsünüz. Maalesef bizim solumuzda, burada çok dürüst bir tartışma yapmak istiyorum, bu cumhuriyet meselesi tartışılırken sınıf bakışı bulanıyor, berrak bir şekilde bir sınıf bakışını görmek çok zor. Elbette Türkiye'de cumhuriyetin kurulması padişahlık sistemine göre başka her yerde monarşiye karşı olduğu gibi bütün burjuva devrimlerinde olduğu gibi padişahlık sistemine karşı elbette bir ileri atılımdır. Laiklik elbette son derece önemlidir toplumsal gelişme bakımından. Kadınlara verilen hakların bir kısmı tamamen formeldir ama gene de önemlidir. O formal meselesine birazdan geleceğim için söyleyerek ilerlemek istiyorum. Söylenen birçok başka şey daha var ama ne laiklik ne de -mesela bazı solcuların, soldan bazı insanların sürekli olarak vurguladığı -sanki ulus devletin ve cumhuriyetin ön koşuluymuş gibi öne sürdükleri üniter devlet; cumhuriyeti ve ulus devleti tanımlamaz. Ulus devletlerin çok büyük bölümü federal birliklerdir. Üniter devletin bize böyle dayatılması aslında bu cumhuriyetin tarihi suçlarından bir tanesinin bugün hala büyük bir kalıbın altında saklanmasıdır. O suçtan neyi kastettiğimi herhalde burada herkes anladı. Kürt halkının varlığını, özgürlüğünü yadsıyan, tamamen inkâr eden bir yaklaşımdan bahsediyorum. Bu mesela kendi başına son derece önemli olduğu halde

görmezlikten gelinmektedir ve sonuç olarak söylenen şudur. Bugün cumhuriyetin kurulduğu dönemdeki kazanımlarını sadece savunan, onları korumaya çalışan, ama onun ötesine hiç geçmeyen bir yaklaşım Türkiye solunda bence hakimdir. Bu burjuva cumhuriyetinin hiçbir şekilde özelliklerini kavramamak demektir. Benim ilk noktam şudur; bakın, İşçi sınıfının gözünden bakıldığı zaman, geniş emekçi kitlelerinin gözünden bakıldığı zaman, aslında bu cumhuriyet yasalar önünde formal eşitlik arkasında saklanan devasa bir sosyo-ekonomik eşitsizliği hem gerekçelendirir, hem de onun yolunu açar. Şimdi bakın niye son konuşmayı çok doğru olarak istemişim. Murat arkadaşımız konuşmasının başında da sonunda da iki terim kullandı. Dedi ki; daha ilk bu iş yasaları yapılırken birçok hüküm var işçinin lehine gibi görünüyor. *Var gibi* dedi. *Var gibi* terimini kullandı. Neden? Çünkü yasa önünde eşitlikten doğan birtakım hukuki hakları cumhuriyet geliştiriyor. Ama arkasında devasa bir “haksız” olma durumu var. Yani haklardan yoksun olma durumu. Sonda da -mış gibi dedi. Yani her şey var gibi görünüyor. Eşitlik her yere sinmiş ama mahkemede bile eşit değilsiniz. Mahkemede bile değilsiniz. Hani yasalar önünde evet ama mahkemeye gittiğiniz zaman bile bambaşka... insanlar kendi yerlerine cinayet işleyip yoksul insanları yatırıyorlar. Hatırlayın. Bir tek bunu söyleyeyim. Bu aşamada ona örnek vermek zamanımızı yitirmesin. Çünkü uzun uzun anlatıldı. Şimdi dolayısıyla Burjuva Cumhuriyeti'nin bu karakterini açıkça ortaya koymayan, ve dolayısıyla ona tarihi olarak belirli bir görevli ilericiliği olsa bile, günümüzde bambaşka bir sınıf yapısına geldiğimiz bir dönemde, gerçek karakterini Burjuva Cumhuriyeti'ni saklayan bir yaklaşımla yaklaşmak son derece yanlış bir şey olur.

Vaktiyle toplum cumhuriyet döneminde yaşarken cumhuriyetin derece atılımlarından bazıları eski üretim tarzından kapitalizme doğru geçişin altyapısını mesela hukuki altyapısını, mesela eğitim alanında altyapısını ve en çok da -daha evvel de bahsedildi- bir devlet kapitalizmi aracılığıyla sanayi sistemini Türkiye coğrafyasına getirmesini göz önüne alarak sözünü edebiliriz. Dolayısıyla kapitalizmin kendisi orta çağ diyelim, feodalizm diyelim, isterseniz bazıların dediği gibi Asya tipi üretim tarzı diyelim. Ne olursa olsun pre-kapitalist bir toplumdan kapitalist topluma geçiş bakımından, tamamen bu planlanmış bir sistemdi. Türkiye Burjuva devriminin bir özelliğidir. Arkasından gelen dönemde kapitalizmin temellerini çok sistematik olarak ve çok dikkatli bir şekilde kurmuş olmasıdır. Dolayısıyla bunlar açıkça var ve bunlar “bizim bugün sermayeyi korumamız lazım. Dolayısıyla işçiye hak veremeyiz” mantığının bugüne kadar gelen uzantılarını yaratan şeyler. Yani aslında burjuvaziye çalışıyor bu cumhuriyet. Bir takım formel eşitliklerin ötesinde. Şimdi solda bir başka eğilimde Türkiye toprakları üzerinde önce Hristiyan halklarla Müslüman halklar arasında, daha sonra Türkler'in

hakimiyeti altında diğer Müslüman halklar söz konusu olduğu zaman, özellikle Kürt halkı söz konusu olduğu zaman, yaşanan çeşitli çatışmalar ve katliamlar dolayısıyla Türkiye'de ilerici hiçbir şey olmadığını iddia etmektir. Bu tarihi görüş, tarihe bakışta, Marksist bakış açısını terk etmektir. Çünkü size bakın -uzun tartışma, tartışmaların arasında her şeye girebiliriz- uzun tartışma yapmak yerine şunu söyleyeyim. Tarih boyunca yaşanmış bütün burjuva devrimlerinde bir ulusun geleceği güvence altına alınırken başka uluslar mahvedilmiştir. Haklarının üzerinde tepinilmiştir, bazıları yok edilmiştir. Bakınız Amerika Birleşik Devletleri o kıtanın yerlilerinin tamamen imha edilmesinin üzerinde yükselen bir cumhuriyettir. Bugün bize demokrasinin en ileri örneklerinden birisi olarak sunulan ülkeden bahsediyoruz. Dolayısıyla Türkiye tarihine bakıp bu tür şeyleri görüp, yani bu çatışmaları, katliamları vesaire görüp ama “Burjuva Cumhuriyeti olmuş olamaz, nasıl yapar” gibi şeyleri, Kürtler mesela söz konusu oldu. Çünkü öbürleri biraz daha önce de oluyor biliyorsunuz. Olduğu zaman söylendiği zaman bu aslında tarihe ve burjuva devrimi kavramına, kategorisine ilişkin bütün bildiklerimizi unutmamızı talep etmek manasına geliyor.

Şimdi ben konuşmamda Hakan Hoca'nın verdiği süreyi göz önüne alarak bir bölümü atlıyorum. O bölümde şunu anlatacaktım. Sadece onu söylemek istiyorum. Bir döneme döneceğim. Türkiye Cumhuriyeti'nin tabi ki kurulduğu gibi aynı şekilde kalmadığı ortada. Tarih diyalektik bir süreç içinde kendi içindeki çelişkilerin yeni çelişkiler doğuracak şekilde, yeni ilişkiler yaratması aracılığıyla devamlı geliyor. Her zaman ileriye doğru değil. Tarih bazen ileriye bazen de geriye doğru, bu dönemde de onu yaşıyoruz zaten. Şimdi Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihini hemen öncesindeki devrimci süreci de ele alarak belirli dönemler aracılığıyla bir gelişmesini gözden geçirecektim ama bu çok uzun sürer. Onun için şimdi konuşmamın sonunda söyleyeceğim şeyi ele alıp onun ayrıntısına girmek istiyorum. O da şu. Biz Cumhuriyet'in yüzüncü yılını çok ilginç bir şekilde kutlamış olduk. Normal zamanlarda toplumda böyle büyük çatışmalar ve büyük fikir farklılıkları, kamplaşmalar olmadığı zaman böyle yıl dönümleri birtakım bilançolar çıkarmak üzere kullanılır vesaire. 75. yıl mesela böyle olsun diye çaba gösterildi filan. Şimdi Cumhuriyet'in kendisi tartışılıyor. Yani pratik olarak aslında biz ne dersek diyelim Cumhuriyet bir sorgulanan kategori bugün Türkiye'de. Bu nereden geliyor? Yani cumhuriyete ilişkin olarak bugün şeyi söyleyemeyiz. Bugün iktidarda olan yönetim istediği her şeyi yaparsa sonunda Cumhuriyet'i ortadan kaldıracak diyemeyiz. Böyle bir şey yok. Böyle bir şeyin kesin belirtisi ortada yok. Ama o gelişme öyle bir gelişme haline gelebilir ki sonunda o da olabilir.

Hilafeti yeniden tesis etmek istediklerine dair birtakım belirtiler var ama Cumhuriyet'i kaldırmak istediklerine dair belirtiler yok. Ama öyle bir gidiş var ki kimsenin beklemediği bir sonuç da olabilir. Dolayısıyla ortada bayağı bir varlık sorunu tartışması var. Eskiden kazanılmış gibi görünen birtakım haklarda artık sorgulanıyor. Birtakım ilerlemeler, başka birtakım düzenlemeler dolayısıyla; eğitime bakın örnek olarak. Kadın haklarına bakın. Kız çocuklarının durumuna bakın örnek olarak sorgulanıyor ve geriye doğru itiliyor. Peki neden böyle? Şimdi orada bu salonu dolduran insanlar ve daha ötesinde Türkiye'nin çok önemli on milyonlarca insanı söz konusu burada konuşulurken, sorunu kavrarken bence biraz yanlış kavriyorlar. Cumhuriyet'in kendisinin ve cumhuriyetçilik yapan kadroların kendi hatalarının nasıl bugüne gelmemize yol açtığını görmek istemiyorlar. Sadece karşı tarafa bakıyorlar, onları suçluyorlar, istedikleri kadar suçlasınlar, hiç derdim değil, gayet iyi olur. Ama aynı zamanda halkı suçluyorlar. Halkın cehalet dolayısıyla bunu yaptığını söyleyerek suçluyorlar. Oysa tam da cumhuriyetin yönetici kadrolarının ve yönetici hâkim sınıfının bugün bizi getirdiği bir yerde yaşıyoruz.

İzninizle hızla anlatayım. Ayrıntısına hiçbirisinin giremem. Bunları çok yazdım. Son dönemde bu konuda çok yazı yazdım. Dolayısıyla her zaman daha sonra tartışabiliriz. Ama burada çok özet olarak vereceğim. Birincisi, Türkiye'deki Burjuva devriminin büyük kitlelerin katıldığı bir devrim olmasına Burjuvazinin esas temsilcileri olan paşalar en başta da Mustafa Kemal Paşa izin vermemiştir, bastırmıştır. Köylülük kendi okuma yazma bile bilmeyen efelerinin etrafında Kuvayi Milliye'yi kurmuştu ve 1920 senesinde padişahın gerici güçlerini iç savaşta yenilgiye uğratan o oldu. Ama yılın sonuna gelindiğinde bunların hepsi ya evine gönderildi ya öyle bir zorlandı ki tekrar dağa çıkmak zorunda kaldı. Bunların önemli bir bölümü asker firari, eşkıyaydı. Ve dolayısıyla köylülük kendi içine çekildi. Kendi yolunda yürüyemedi. Paralel olarak Türkiye Komünist Fırkası'nın yani 1920'de kurulan o ilk komünist partinin -başına çok ağır bir şey geldi ama onun ötesinde onun failleri biraz farklıdır Anadolu değildir bence ama konu onu konuşmak değil- söz konusu olan buna paralel olarak komünist hareket Anadolu'da bastırıldı. Dolayısıyla halk kitleleri bir aşamadan sonra 1921 başından itibaren alandan çekilmek zorunda kaldılar ve sadece hıyaneti vataniye dolayısıyla, ipe gitme korkusuyla çarpışan birtakım köylüler, emekçiler, işçiler orduda yer aldı. Bu birinci nokta. Yani kendileri devrim sürecini yaşayamadılar. Bu Fransız Devrimi'ne ve başka devrimlere tamamen büyük bir karşıtlık oluşturur. Köylü kitleleri özellikle -çünkü Türkiye'nin nüfusu yüzde seksen iki öyledir o aşamada- köylü kitleleri devrimde kendi yönlerini, yollarını açamamışlardır. İkincisi Kürt halkı 1923'e kadar Anadolu hükümetinin yanında Büyük Millet Meclisi'nin içinde bütün

bu sürecin parçası olarak görülmüş ve 1921 Anayasası onları kazanabilmek için tamamen yerinden yönetime dayalı bir anayasa olarak düzenlenmişken Lozan kazanılıp cumhuriyet kurulur kurulmaz, Kürt halkına sırt çevrilmiştir ve derhal anayasadaki bütün yapı değiştirilerek Kürt halkının hakları ortadan kaldırılmıştır. Bu ikisi aslında köylülerin ve Kürt halkının uzun bir süre boyunca cumhuriyete uzak durması ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin de karşısında yer alması ve dolayısıyla Türkiye'de yapılan bütün gelişmelerin bir elitin, toplumun bir seçkinler kitlesinin sınıf analizini bu aşamada hızlı konuşmak için yapmıyorum. Bir şeyi olarak tek elinde kalan bir şey olmasına yol açmıştır. Zaten var olan kırsal sınıflarla iş birliği yaptığı için yükselen burjuvazi yani kırsal hâkim sınıflarla köye hiçbir şekilde burjuva devrimi gitmemiştir. Köy giderek daha fazla burjuva devriminin karşısında olan güçlerin etkisi altına girmiştir. Aynı şey tabii ki Kürt halkı için de geçerlidir. Hâkim sınıflar koalisyonu yani köylülüğün, emekçi köylülüğün ve işçinin cumhuriyetin yanında olmasını engellemiştir. Tuhaf bir laiklik de yaşadık.

Diyanet dini konularda sürekli olarak eee bir bakıma içtihat veren bir kurum olarak var oldu ve bugün nereye doğru gittiğini hepimiz görüyoruz ama onu bir kenara koyuyorum. Şimdi güncel nedenlere gelirken esas büyük meseleye değinmek istiyorum. Bakın köylülük başlangıçta böyle gitti. Cumhuriyet hareketinin parçası olamadı. Karşı tarafa daha yakın oldu. Demokrat Parti köylülüğü üstelik dini birtakım motifleri de kullanarak harekete geçirmeye çalıştı ve o aşamadan sonra 1970'lerden itibaren İslamcı hareket de güçlendi. Ama 1960-80 arasında başka bir gelişme yaşandı. Bütün toplumlarda köylülük, küçük köylülük tutuculuğun bir temeli olabilir. Ama toplumların tarihinde belirli aşamalarda ortaya çıkan gelişmeler buna yeni bir çözüm getirebilir. 1960-80 arasında Türkiye toplumu büyük bir işçi yükselişiyle, büyük bir sınıf mücadelesiyle karakterize oluyor. Çok açıkça dünyanın çok çeşitli ülkelerle karşılaştırıldığı zaman ilk onda yer alabilecek ki çok büyük bir sınıf mücadelesi döneminden bahsediyoruz. Altmış sekiz ve yetmişli yıllar, unutmayın onu da. Ona rağmen Türkiye'nin önderiydi. Bu Türkiye'nin başka ezilmişlerini işçi sınıfının etrafında topladı. Bu zaten işçi sınıfının mücadelesinin en önemli yanlarından birisidir. Bir iktidar adayı olduğu için yavaş yavaş toplumun diğer ezilmişleri onun gücünü görerek etrafında toplanırlar. Bu etrafta toplanma 1960-80 arası devrimiyle karşı devrim arasında, o karşı devrimin ilk temsilcileri faşistlerdi. Onların arkasında Amerika'nın finanse ettiği bütün o çeşitli adlar taşıyan kontrgerilla örgütüydü. Sonunda genel kurmay onun işini üstlendi. Bu ikisi arasında devasa bir mücadele oldu. İşte o mücadelede hem Kürt halkı bütün temsilcileriyle sola kaydı. Hem köylülük gerek toprak işgalleriyle, ilk defa Türkiye tarihinde bildiğim kadarıyla, gerekse üretici mitinglerinin gücüyle sola doğru ve işçi sınıfına doğru hareket etti. Karşı devrim bunu ortadan kaldırdı. Karşı

devrim karakterini 12 Eylül'ün yadsımak, 12 Eylül bile bugünden daha iyiydi diye onu biraz daha iyi gibi göstermek gençliğe büyük bir yanlış olur. Çünkü bugün geldiğimiz durumdan o mesuldür. Bir yandan Türk İslam senteziyle, bir yandan Türkiye tarihinde, Cumhuriyet tarihinde ilk defa bildiğim kadarıyla en ilk yılları tam bilmiyorum. Onun için alçak gönüllü bir şekilde söylüyorum ama benim yaşadığım dönemde kesinlikle ilk defa din dersini zorunlu hale getirerek toplumu sosyalizme karşı dini muhafazakarlıkla uyuşturmak için elinden geleni yaptı. En önemlisi ama işçi örgütlerini DİSK'i, Türkiye işçi sınıfının büyük mücadelesinin öncüsü olan DİSK'i ve onun yanı sıra işçi sınıfının yanında duran başkan söyledi. İşçi sınıfının sadece sendikaları yok. İşçi sınıfı, sınıf temelli partiler var. Bütün partileri, ayırım yapmadan politik yönelimlerine bağlı olarak bütün partileri baskı altına aldı, ezdi, işkenceden geçirdi, kapattı, yapmadığı şeyi bırakmadı. Bütün bunlar bizim toplumsal olarak muazzam gerilememize yol açtı.

O günün köylüleri bugün kentleşmiş durumdalar. Bugün işçi sınıfının bir bölümü onlardır. Tabii aynı şekilde işçi sınıfının kuşakları da değiştikçe toplumda var olan atmosfer dolayısıyla işçi sınıfının kendisi de büyük değişiklik geçirdi. Başkan sözünü etti. O kuşak işçiler 12 Eylül'e rağmen çok büyük eylemlerde ayağa kalktılar. 1980-87 arasında geçen durgunluk dönemi Netaş grevinden sonra adım adım değişti ve Türkiye tarihinin en büyük eylemlerine tanık olduk mesela Zonguldak'ta. Mesela bunun yanı sıra Zonguldak'ın ve arkasından gelen Paşabahçe'nin, Erdemir'in izinde 1994 büyük saldırısına 5 Nisan programına karşı mücadeleye kadar. Ama kuşaklar değiştikçe, gençlik üzerinde bu kadar çalışılınca yavaş yavaş işçi ve köylüler öbür tarafta etki altında kaldılar. Bugünkü durum bunun ürünüdür ve dolayısıyla bunda Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ve karşı devrimin büyük bir rolü vardır. Aynı şey tabi ki bambaşka bir gelişme gösteren Kürt halkı için söz konusu oldu ama orada işin içine her zamanki gibi büyük baskı yöntemleri ve mücadeleler girdi. Ona artık girmiyorum. Sonuç olarak bugünkü durumumuz tarihten gelen bir şeyin, kader olmaktan çıktığı yani büyük köylü kitlelerinin ve Kürt halkının burjuva devriminin etkisinin altına girmediği bir aşamadan sonra, nihayet tam, çok daha ilerici bir yola girmiş olduğu dönemde karşı devrimin Türkiye toplumunu gericiliğe mahkûm etmesi dolayısıyla bugün cumhuriyet bu tarihi ve güncel nedenlerden dolayı kriz içindedir. Ve bu sorumluluk dolayısıyla aslında bundan sonra gidilecek yer sınıf politikasıdır. Dünyada kapitalizmi bir çürüme yaşıyor. Bugün Türkiye'deki yönetim tek başına değil. Trump'ından Hindistan'daki Modi'sine, Avrupa'daki ön faşist partilerden diğerlerine bütün dünya Türkiye gibi süreçler yaşıyor. Büyük bir gericilik dalgası geliyor. Faşizm ve dünya savaşı çok büyük bir tehlikedir. Dolayısıyla işçi sınıfının ve onun etrafında toplanacak büyük emekçi kitlelerin,

ezilen halkların ve ezilen dini grupların birlikte mücadelesi ancak bizi ileriye taşıyacaktır. Teşekkür ederim.

hakan ongan - Çok teşekkür ederiz. Evet soru cevap kısmına geçelim. Önce soruları alalım. Lütfen isim belirterek ve kime sorduğunuzu da lütfen iletin.

izzeddin önder - Yani bu haftayı tertip ederken, İFMC kurulunda şöyle bir şey söylendi, hatta biraz da ben o işi ortaya atıyorum, keşke bir arkadaş bulsak biraz da riskli şu cumhuriyeti bir analiz etse. Böyle kurulmuştur, şanlı şanlı kurulmuştur, şeyle kurulmuştur, cumhuriyet falan. Ama kim söyleyebilir? Çünkü riskli bir iştir. Ya Mustafa Kemal de yapmıştı demese keşke. Böyle şeyler ileri attık ve demek ki isabetli bir seçim yapmışız Sungur hocam sizi buraya almakla. Şimdi ben bir şey söyleyeyim müsaade buyurursan Sungur hocam. Önce sizden başlayayım madem böyle başladım. Cumhuriyetin şekillenmesini de çok güzel şekilde anlattınız. Çok da teşekkür ederim gerçekten. Fakat hiçbir dış faktörü katmadınız oraya. Yani o zaman Sovyetlerin çok güçlü dönemi, Osmanlı yıkılıyor, bu bir İngiliz projesi diye düşünülebilir mi acaba? Veya en azından güçlü etki olarak. Bu devlete hâkim olalım artık. Çünkü komünistler aşağı inmesin. Çünkü biliyorsun o esnada bir de Bakü Kongreleri yapılıyor. Yani güneye inmeye çalışıyor Sovyetler, Komünistler falan. Bunu acaba kasıtlı mı olarak bıraktınız yoksa zaman meselesi mi, yoksa başka bir sebep mi var? Bir de tabii şunu ilave edin; devletler sertleşiyor. Çok haklısınız. Hatta Burak şu anda unuttum bir Türk arkadaşım Burak bilmem bir şey diye. *Sertleşen Devletin* kitabı Amazon'dan da çıktı. Türkiye'de var orada. Yani bu özellik pardon AKP dönemi de var orada. Çok da güzel anlatıyor onu ve dincilik bunun bir faktörü, başka faktörler yanında. Yumuşak sertleşme diyeceğim ben buna. Baskılama yani askerli olur. Bu başka bir şey ama fakat dincilik de yumuşak baskılama diye düşünüyorum.

Ben, ikinci emekçi arkadaşlarıma, dostlarıma şöyle bir şey sormak istiyorum. Acaba bütün bu mücadeleler çok şey yani gönlümle katıldığım mücadelelerinizde daima bir işçi sınıfı, işçi sınıfı. Şey hiç gündeme gelmedi mi? İşçi sınıfını ben reddediyorum. Gayet açığım burada yani kızmayın bana lütfen. Çünkü işçi sınıfı olduğu sürece sermaye sınıfı var demektir. Yani tanım icabı işçi sınıfı tanımladığınızda karşı sınıf var demektir. Bizim amacımız sömürüyü mutlak olarak ortadan kaldırmak. Yani çalışma ekonomisti arkadaşlarım var burada. Yani bu sömürü olayını sürdürülebilir sömürü olmaktan çıkartıp mutlak kazanım olarak böyle bir şey neden getirilmiyor? Ben bunu anlamıyorum. Yani bizim mücadelemiz üretim araçlarına sahip

olmaktır. Bu neden güçlkle ve cesaretle ortaya koyulmuyor? Bunu ben dehşetle karşılıyorum ve bu daima bizim hakkımız.

Son bir şey söyleyeyim. Bir işçi sendika lideri ismi kalsın burada. Bir gün rahmetli Toktamış beni de davet ettiler. İşte böyle bayram falan yapılıyor. Kalktı sendika başkanı dedi ki “şey çerçevesinde hukuksal bir şey usuller çerçevesinde bütün hakkımızı koruyacağız.” Döndüm Toktamış’a dedim ki rahmetliye. Zaten usul de öyle işte. O kadar hakkını korumanı istiyor senin. Mühim olan usulü aşabilmektir. Teşekkür ederim bunu söylemek istemiştin.

İlevent özer - Özkan Bey size bir soru yöneltmek istiyorum. Siz tabi işçi sınıfının her ne kadar İzzeddin Hoca kabul etmese de ben böyle söyleyeyim. İşçi sınıfının hakları üzerine ve mücadelesi üzerine düşüncelerinizi belirtiniz. Ama tabi bu bir siyasal mücadeleyle birleşmedikçe ve onunla taçlanmadıkça mı diyelim artık bunu bunları elde etmeyi beklemek herhalde çok doğru değil. Yani mesela DİSK kendini hangi bugün siyasal çalışmanın içinde buluyor? Mesela CHP sosyal demokratım diyor, işte işçileri savunan bir görünümde. Ama DİSK kendini veya diğer onunla beraber olan sendikalar var mı? Organik bir bağ görmüyoruz. Yani sendikaların, işçilerin örgütlü kısmının, ki bunun da zaten çok zayıflamış olduğu anlaşılıyor, buna rağmen güçlenmek için siyasal iradeyi oluşturma çabasını pek göremiyoruz. Veya biz mi yanlıyoruz? Bu konudaki düşüncelerinizi almak isterim.

tacettin kökçü - Sunuş çok güzeldi. Teşekkür ederim. Ben sendikacı Özkan Bey'e sormak istiyorum. Küçük köylü üreticiliği ve doğa mücadelesinde sendika olarak tek başınıza bir şey yapamayacağınıza göre çok ciddi etkin çözümler üretmek gerekiyor. Tamam sendika boyutunda diğer yakın sendikalarla iş birliği de yükseltilmeli ama. Artık günümüzde yani sadece il, ilçe olarak bakmayın. Üretimde de çok ciddi sorunlar var. Bu bağlamda sendikanızın yapabilecekleri olabilir diye düşünüyorum. Bu konudaki fikrinizi merak ederim.

faik akçay - Çok teşekkür ederim sunumlar için. Şimdi şunu özellikle Sungur Hocamdan rica edeyim, değindi biraz ama bir parça daha açması belki yararlı olacak. Cumhuriyetin bir demokrasi olmadığı cumhuriyetin bir insan hakları alanında kazanım rejimi olmadığı ile yüzleşmeden ben bugünkü sorunlarımıza, gelecekteki adımlarımıza doğru bir yön verebileceğimizi düşünmüyorum. Ne düşünürler? Teşekkür ederim.

oza güvenç - Şimdi dünyada haftada dört gün çalışılması uygulanmaya başladı. Ben bunun Türkiye'de uygulanması halinde işçi sınıfının siyasal ve iktisadi mücadeleleri açısından nasıl etkileneceğini ve sendikaların bu konudaki görüşlerini öğrenmek istiyorum.

ali kılıç - Merhabalar. Benim sorum Sungur Hoca'ya olacak. Hoca aslında konuşmasında belirtti altını çizdi fakat ben işte birazcık daha altını çizmek için sormak istiyorum. Günümüz Türkiye solunda, ben en azından dışarıdan, iki eğilim gözlemliyorum. Bir tanesi cumhuriyetin daha doğrusu Kemalizm'in bugün artık fiili olarak olmadığı ve çözüldüğü iken diğerinin de tam tersi bütün şiddetiyle, birazcık da bu kavramı otoriterlikle bir tutarak, kendisini gösterdiği biz cumhuriyete bugünden geçmişe bakarken nasıl bir tavır takındığınız veya nasıl bir perspektiften baktığınızı biraz anlattınız. Peki bugün ne düşünüyorsunuz? Bugün sizce bu iki tez ya da belki ortasında bir cevap vardır. Ne düşünüyorsunuz? Teşekkür ederim.

hakan onan - Murat Özveri hocam ben de sana bir soru sorayım. Önce çok teşekkür ederim. Yani gerçekten çok bilgilendiğim bir şey oldu. Peki aslında bir şeyler ilave ediliyor yasalara fakat uygulamada pek bir şey değişmiyor. Peki bunca süre içerisinde sınıf mücadelesinin buna katkısı ne? Mesela bazen yükselen birtakım hareketler oluyor, dönemler oluyor. Bu süreçler bu meseleyi etkileyecek ve kalıcı hale getirecek birtakım kazanımlara sebebiyet vermiyor mu? Yani bunu gözlemleyebildin mi o konjonktürel yapı içerisinde? Teşekkürler.

özkan atar - Çok hızlı gideyim zamanı çok iyi kullanayım. Oya hocam sordu haftada dört gün çalışmayı. Almanya'da doksanlı yılların başı, seksenli yılların sonları metal işçilerinin öncülüğünü yaptığı çalışma sürelerinin düşürülmesi. Yine metal sendikasının çok ciddi mücadeleleri var. Otuz beş saatlik iş haftası süreci tabi o ilerleyerek devam ediyor. Diğer Avrupa ülkeleri de çalışma sürelerinin düşürülmesi, hem toplu sözleşmeler aracılığıyla hem de iş yasalarındaki değişikliklerle o süreci ilerletiyorlar. Biz de kırk beş saat biliyorsunuz. Yani ortalama da işçi gelirinin de yetersiz olduğundan kaynaklı olarak fazla mesai yapma konusunda aslında istekli ve gönüllü noktada hareket ediyor. Yani normalde bizim elli saati aşıyor ortalama çalışma süreleri, ağır sanayi işlerde. Tabi doğru değil yani aslında ücret onun için yaşamını sürdürmeye yetecek ücret olsa belki hiç kimse fazla mesai kalmak istemez. Biz toplu sözleşmeleri yoluyla aslında ısrarcı bir şekilde o sürelerin aşağı düşmesi gayreti içerisindeyiz. Bazen çay molaları vesairelerle çalışma süresinden sayılmamak kaydıyla kırk iki saate, işte kırk saate düşürdüğümüz yerler var. Şimdi bir tartışma var biliyorsunuzdur. Şu anda Cumhurbaşkanlığı hukuk politikaları kurulu bu Mehmet Uçum, Özveri hocam çok iyi tanır onu,

bilir, o bir taraftan bir çalışma yapıyor. Yani toplumda yavaş yavaş tartıştırmaya başladılar. Bir taraftan da Çalışma Bakanlığı işte orada çalışma sürelerin düşmesi gibi. Aslında onların şeyi bir taraftan böyle bir sanki iyi bir şey yapacakmış gibi göstererek ardında planın kıdem tazminatının kırılması, yok sürecine götürülmesi ve esnek çalışma modellerinin yasalarda yerleştirilmesiyle ilgili böyle bir zihin bulanıklığı yaratmaya çalışıyorlar. Yani Türkiye'de çalışma sürelerinin düşürülmesine son derece ihtiyaç var. Sendikalar bu konuyu toplu iş sözleşmelerinde çok güçlü bir şekilde aslında grup sözleşmelerinde de siyasi iktidara karşı da hem çalışma sürelerinin düşürülmesi hem de vergi konusu bakın. Yani o vergi dilimleri işte on beşten, yirmiye, yirmi yediye oturuyor. Yani bu gerçekten bütün toplumda gizli bir emekçilerin üzerinde bir vergi artışı her yıl sistematik bir şekilde arttırarak devam ediyorlar. Bunlar başat mücadele alanlarımız bizim ben teşekkür ediyorum. Sendikaların ama buna eğilmesi lazım. Şu anda yeterli değil. Ben de yeterli görmüyorum açıkçası.

Tacettin hocam çevreyle ilgili söyledi. Şimdi tabii ki çevreyle ilgili sadece sendikalar değil. Herkesin duyarlılığının daha da iyi olması lazım. Yani o duyarlılık var aslında. Kaz Dağları'nda o biraz zirve yapmıştı. Ondan sonra Akbelen'de değil mi? Doğanın katledilmesi, oralarda önemli mücadeleler verildi tarihte yer tutacak. Şimdi tabi Metal- İş açısından söyleyeyim kendi alanım açısından. Karbon ayak izi ondan sonra yeni sanayinin çevre ve iklim değişikliğine uyum sağlayabilmesi açısından bazı yaptırımlar var. Yani Türkiye'de çelik sektörü 2026 sonrasında Avrupa'ya ihraç ettiği ürünlerde vergilerin artmasıyla birlikte değişik bir süreç içerisine girecek. Aslında sendikalar istese de istemese de bu sürecin içerisine girecek. Şimdi fosil yakıtlı otomotiv üretiminden elektrikli otomobillere dönülüyor ve birçok firmada çalışan işçilerin işsiz kalma riski var. Yani Türk Sendikal Hareketi bu konuda mutlaka yani iklim değişikliği, çevre hareketi tabi madenler o başlı başına bir ülkenin talan edilmesi. Afrika'yı nasıl, halen de devam ediyor, 200 sene, yüz sene önce açık bir sömürge haline getirmişse emperyalizm, bugün Kanada da, Amerika Birleşik Devletleri de kendi ülkesinde yapamadığını geliyor siyanürle burada bizim toprağımızı zehirleyerek yapıyor. Yani sendikaların tabii ki başlı başına işi ama bütün hepimizin görevi. Bu konuda da sistemli bir mücadelenin sürdürülme zarureti olduğunu düşünüyorum. Bakın çelik sektöründe Türkiye 2021 yılında Avrupa'da, son ayda Almanya'nın önüne geçti. Dünyada çelik üretiminde yedinci sıraya geldi, bir sene sonra bir aşağıya düştü. Aslında Avrupa çevreye zararlı ve tedbirlerde yüksek maliyet getiren alanlardan çekiliyor bunu daha geri ülkelere kaydırıyor. Biz bu konuda tedbir almadığımızdan dolayı da hoşumuza gidiyor. Yani sanayileşiyoruz, kalkınıyoruz ama ne yapıyoruz ülkemizi ve insanımızı yok ederek bunu bir taraftan yapma noktasına getiriyoruz.

İşçinin sınıfsal olarak siyasallaşması buna gayret sarf ediyoruz hocam. Hepimizin yani en azından bir duyarlılık taşıyan bütün sendikaları bizim tarihsel görevimiz bu. DİSK bugün bu noktada mı? Yani bu DİSK'ten ziyade şöyle, şu anda büyükşehir belediye seçimleri var. İstanbul ve bütün ülkede olacak. Hepimizin kafasında ne var? Ya işte AKP gelirse ne olacak? Yani bu fobi aslında hepimizi idealize ettiğimiz alanın dışında tutmaya bir şekilde yol açıyor. Siyasetin şurasında mı olalım, burasında mı, solun neresinde olduğumuzdan ziyade söylüyorum bunu. Mayıs seçimlerinde 2023'te de böyleydi. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde de böyleydi. İşçinin ekonomik mücadele içerisinde sürdürdüğü grevde sendikalaşma hakkı için işverenin işten atma saldırısına karşı fabrikanın önünde kurduğu çadırda onu aslında siyasallaştırıyor. Karşısında devletin rolünü görüyor. Siyasi partilerin kim yanına, kim desteği geliyor, kim umursamıyor, kim kimin şiddetiyle karşı karşıya kalıyor. Onu da görüyor. Yaşam bir okul hocam. Biz de eğitimler yoluyla, diğer yollarla ona bazı adresleri göstermeye çalışıyoruz. Artı değeri ve sınıf ilişkisini ortaya koyduğunuz zaman o zaten bir süre sonra duyarlılık oluşup bir arayış içerisine giriyor. Çok da o orada bir siyasal parti gibi bir organik siyasi organizasyon gibi sendikada rol almaya kalktığında o da başka sorunlara yol açabiliyor. Bu uzun bir tartışma konusu ama ben düşüncelerinize katıldım. Orada ifade ediyorum.

Atladığım soru yok sanırım. İzzeddin hocam, hocam ben size cevap verebilecek noktada değilim. Yanlış anlamayın yani biz tabi sizden öğreniyoruz, okuyoruz, ediyoruz. Biz sınıf çelişkisi ilişkisi üzerinden sınıfsız topluma ulaşılacağını okuduk, ettik, hasbel kader yaşıyoruz. İşçilik yaşamımızdan umarız sermayenin olmadığı bir toplumu arzu ediyoruz. Sömürülmediğimiz bir toplumu arzu ediyoruz. Üretelim, ürettiğimiz değeri bütün herkes kardeşçe kavga etmeden paylaşsın. Onunla nasıl hangi yoldan gideceksek onları sizler vereceksiniz bize. Teşekkür ederim.

sungur savran - Şimdi ben üç soru saklayabildim. Üç fikir benim açtığım konular etrafında ifade edildi. Öyle söyleyeyim. Şimdi bunlardan birincisini; en başta ele alalım. Cumhuriyet ile demokrasi ilişkisi. Bu aslında karmaşık bir soru şu anlamda. Elbette arkadaşımızın malesef ismi yakalayamadım kusuruma bakmayın. Diğer isimleri biliyorum da arkadaşımızın altını çizerek söylediği cumhuriyet otomatikman demokrasi değildir fikri elbette doğru. Hiçbir şekilde demokratik en ufak bir his taşımayan cumhuriyetler bugün dünyanın çok yerinde var zaten. Biz de giderek zaten onun bir örneği oluyoruz. Kaldı ki ilk defa böyle bir şey yaşamıyoruz. Yani ben konuşma sırasında vurguladım. Türkiye'de özellikle 12 Eylül dönemini ama aynı zamanda

Kemalizm'in ilk dönemini de -tek parti yönetimini de göz önüne alırsanız- cumhuriyetle demokrasinin tamamen ayrı şeyler olduğunu canlı olarak görebilirsiniz zaten. Yani bu döneme özgü bir şey olarak bunu ele almamak lazım. Şimdi bunu söyledikten sonra bunun aslında arkasında Türkiye'de neden böyle bir dizi dönem yaşadık? Ve özellikle de neden Türkiye'de bir Burjuva devriminin iki dalga ile gelen 1908'deki hürriyet devrimi ve 1918-23 arası yapılan mücadele sonucunda kurulan cumhuriyetle taçlanan bu iki dalga halinde gerçekleşen Burjuva devriminin, neden bir bakıma siyasi hayatta ileri biçimlerin yaratılmasına bir ebe olarak hareket etmediği bir ebe olarak etki yapmadığı sorusunu sormamız lazım.

Burada Türkiye burjuvazisinin başından itibaren son derece gerici bir politika içinde, büyük kitlelere tavır alan bir politika içinde uluslararası alandaki zorluklarını burada sömürüyü son derece yüksek düzeyde tutarak ancak çözebileceğinin bilincinde bir burjuvazi olarak bu yola hep girdiğini görüyoruz. Bununla ne demek istiyorum? Bakın İttihat ve Terakki başlangıçta o hürriyet devriminin önderliğini yaptığı zaman son derece demokratik bir ortamın doğmasına yol açıyor. Ama arkasından işçi eylemleri ve bundan Murat Özveri Hocamız da söz etti. İşçi eylemleri o dönemde belki bilmeyen arkadaşlar vardır. Türkiye tarihinin en önemli işçi mücadelesi dalgalarından bir tanesi gerçekleşti. Devrimin parçası olarak, işçi sınıfının büyük bir mücadele ruh durumuna girdiğini görüyoruz. Bunlara Tatil-i Eşkal Kanunu denen bir kanunla derhal son vermek için elinden geleni yaptı. Daha baştan yani kendisi bir devrimin önünü açan bir önderlik, arkasından başkaları o devrimi daha da ileriye taşımak için sokağa çıktığı zaman fabrikalarında grev yaptığı zaman vesaire buna engel olmaya çalışıyor. Sonra cumhuriyete geliyoruz. Biraz önce sözünü ettiğim bir dizi özelliği hatırlarsak bunu hemen anlayabiliriz. Burada söylenenler hemen gösteriyor zaten. Hep birlikte söylediklerimiz. Bunlardan bir tanesi Kürt halkına karşı tamamen antidemokratik bir tutuma gidilmesi cumhuriyetin ilanından sonra. İkincisi söylendi, işçiler sendika hakkına kırk yıl sonra gerçek sendika hakkına kavuştular. Bir sürü kısıtla falan beraber ama ilk defa gerçekten mücadele kanallarını açabilecek bir sendika hakkına kavuştular. Onlarca yıl boyunca hiçbir hakkı olmadan yaşadığı işçi sınıfı işte zaman zaman askıya alınarak gelmiş verilen haklarda bunu dinledik hepimiz. Dolayısıyla Türkiye burjuvazisi dünya sistemi içinde tuttuğu yer bakımından daha evvel de bu topraklardaki Hristiyan halklarla ilişkisinde onların ekonomik olarak daha ileri olması karşısında devletin kendi elinde olmasından dolayı baskı yöntemlerine başvurarak böyle bir yolu tutturmuştur. Bitirmek için bu konuya ilişkin söyleyeceklerimi evet cumhuriyet otomatik demokrasi demek değildir ama demokrasinin olabilmesi için de cumhuriyetin çok önemli bir koşul olduğunu da vurgulamamız lazım. Yarın başka bir sınıf iktidarı kurulduğu zaman yani Türkiye burjuvazisinin bu gerici politikalarının yerine yepyeni bir toplumun büyük

çoğunluğunu eşit hale getirdiği büyük ihtiyaçlar içinde kıvranan toplum kesimlerinin bile artık insanca yaşayabildiği bir toplum kurulduğu zamanda bu da bir cumhuriyet olacaktır ama bu şuralar cumhuriyeti olacaktır. Emekçi sınıfların kendi içlerinden çıkarttıkları vekillerin yönettiği bir cumhuriyet olacaktır ama her halükârda cumhuriyet olacaktır. O bakımdan monarşilerle cumhuriyetleri karşılaştırmak mümkün değildir.

Şimdi bizim burjuvazimizin bir adeti vardır. Bazen belki kendimizde de belki bu tür şeyleri bulabiliriz. Buna dikkatinizi çekerim. Bizim burjuvazimiz Batı Avrupa'nın kraliyet ailelerini çok sever. Ne güzel parkta yürüyor. Halkla böyle konuşabiliyor. Hiç zaten her şeyi temsili hiçbir şeye karışmaz. Bunlar tamamen yanlış şeylerdir. Kral Charles onlarca yıldır yüzlerce, binlerce rapor tutuyor. Etrafında muazzam uzmanlar kadrosu var. İngiltere ya da Britanya- daha iyi bir doğru bir ad kullanırsak- başka uluslar da var çünkü orada. Britanya bir devrimci krize girer girmez işin içine karışacaktır. Bunun altını çizmek isterim. O zaman tabii demokrasinin D'si bile söz konusu olamayacaktır. Çünkü kimsenin seçmediği birisi baskı yapacaktır.

İkinci soruya geçerse İzzeddin Hocamız uluslararası faktörlerden hiç söz etmediğimi söyledi doğru anladıysam ve özellikle de devrimi kimin taşıdığı kimin bunun yani hangi toplumsal aktörlerin -Mustafa Kemal bir önder olarak ne kadar önemlidir diye sorusundan da bağımsız olarak- hangi toplumsal aktörlerin burada rol oynamış olduğunu çok fazla ele almadığımı söyledi. Bir şeye dikkatinizi çekeceğim. Bugün Türkiye'de yaşadığımız çok büyük bir krize eğer yanlış bir yaklaşım varsa eğer işçi sınıfının saflarında olduğunu kendisi düşünen bir dizi güç aslında burjuvazinin siyasi güçlerine destek vererek bu krizden çıkmak yolunu tutuyorsa o zaman bugünü tartışmak bana daha önemli geldi.

Ben İzzeddin Hocamızın sözünü ettiği konuda epeyce bir şeyler yazdım. Burada ele almadım. En son bu konudaki kitabımda yani *Bir İhtilal Olarak Millî Mücadele* kitabımda çok tepki de çeken bazılarının bir şey söyledim. Mustafa Kemal'den önce bir kere o işler başladı. Mustafa Kemal o hareketin sonradan içine girdi ve en yüksek rütbeli ve en başarılı, genel olarak hareketin zaman içinde önderi oldu, zaman içinde. Bunun altını çiziyorum. Bir sürü de rakibi vardı. Onları konuşmayalım şimdi. Fakat önemli olan burada şu Mustafa Kemal'in bu hareketin başlatmasını cesaretlendiren şey Sovyet Devrimi'dir. İzzeddin Hocamızın söylediği gibi ve Sovyetler Birliği'yle kurduğu ilişkidir. Kitapta bunu göstermeye çalışıyorum. Biraz hipotez gibi duruyor çünkü bütün Sovyet belgeleri ortaya çıkmadı. Tarihçilik yapmak bizde mümkün değil. Hep aynı şey temcid pilavı denir ya, hep aynı belgelerden hep aynı kitaplar yazılıyor. Ben Çerkez Ethem Üzerine bu çalışmayı yaparken en azından sekiz kitap falan okumuşumdur. Hayır

on iki on üç. Hepsi aynı şey yazıyor. Öyle bir şey olabilir mi? Neden hepsi aynı şey yazıyor? Çünkü ortada belge yok. Gizleniyor bizden tarihimiz. Başka ülkelerde elli sene sonra bilmem ne açıldığı halde bizde hala yüz sene geçen şeyler açılmıyor. Dolayısıyla söylediği çok doğrudur. Ben o tarihin o aşamasına girmek zamanımızı bugünkü önemli şeyden alacaktır ve konuşmanın o yanını zayıflatacağı diye düşündüm.

Bu arada şunu da söyleyeyim. Şimdi şeye gelelim. Kemalizm meselesi. Bu çok aslında bir arkadaşımız dedi ki bugün Türkiye sonunda çözüldü diyenler var. Kemalizm direniyor bu dalgaya diyenler var. Bugünkü durum nedir diye sordu. Şimdi bir ideoloji olarak düzeltiyorum. Kemalizm ile Türkiye burjuvazisinin batıcı laik denebilecek kanadının arasında bir ayırım yapmak. Türkiye'de bu düzenin geçmişten beri bekçisi rolünü üstlenmiş olan ve bu konuda çok aktif olmuş olan Türk Silahlı Kuvvetleri'nde ne tür eğilimler olduğunu da ayrıca ele almak bütün bunları ayrıca tabii bir de toplumda var olan çok çeşitli parti veya parti dışı Atatürkçü Düşünce Derneğinden Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'ne kadar çeşitli kuruluşların bugün ne durumda olduğu göz önüne alınarak, bütün bu sorunların tartışılması lazım. Benim daha çok üzerinde durmak istediğim şu arkadaşlar; Kemalizm veya değil, bugün Türkiye'nin ilericiilik adına laikliğin ayaklar altına alınmasına, kadın haklarının ayaklar altına alınmasına ve eğitim alanında geriye gidilmesine karşı mücadele eden çok büyük bir kesimin içinde halka karşı bir küçümseme var. Bu tamamen yanlıştır. Ben bunun vurgulaması gerektiğini düşünüyorum. Kemalist bakış bunu yapıyor. Kemalist bakış bunu yapıyor. Geçmişte de kitlesiz bir devrimden sonra köyle ilişki kurmadan bir devrimi toplumun üst katmanlarına sınırlı hale getirdi. Bunları duymak bazı insanların hoşuna gitmiyor. Ben bunu biliyorum. Ama bunun öz eleştirisi yapılmadan halkı, sağcı partilerden siyasal islamdan, faşizmden nasıl kurtaracağız sorusunu, hatta işçi sınıfının tabanını o partilerden nasıl geriye alacağı sorusuna- 1960-80 arası tam öyle değildi çünkü çok ciddi bir halk desteği vardı Türkiye'nin çok radikal soluna, sadece Ecevit'e değil- dolayısıyla nasıl geri alacağı sorusuna cevap verebilmek için halka cahil deyip geçmekten vazgeçmeliyiz. Burada bir aydınlanmış katman Türkiye'yi kurtaracaktır. Gerisinde başka bir şey yoktur, biz direniz diyenler yanırlarlar. Her geçen gün ellerinden daha fazla toplum kayıyor. Şu lafı ben çok duydum kendi kuşağımdan veya birkaç genç kuşaktan. Biz bu ülkeyi tanıımıyormuşuz. Evet tanıımıyordunuz. Gerçekten bu ülke sizin tanıdığınız gibi değildi. Şimdi tanımaya başlamak gerekiyor. Bunları duymaktan rahatsız olmak yerine başka bir şekilde bakmak, benim gibi bakmayabilirsiniz. Başka bir şekilde halkın neden orada olduğuna bakmanız gerekiyor. Halk cahil olduğu için orada değil. Başka nedenle tarihi nedenlerden ve

güncel nedenlerden, 12 Eylül'ün de etkisi dahil olmak üzere karşı devrimin etkisi olmak üzere, orada onu anlayıp ona göre politika yapmak gerekir.

murat özveri - Ben Hakan hocamdan önce kendime bir soru sorarak onu yanıtlayacağım. Yüz yıllık cumhuriyet işçi sınıfına ne verdi? Aslında biraz derdim bunun örneklerini vermektir. Şimdi bir rapordan 30.12.1947 tarihinde bazı bölgelerde fabrika işyerleri ve işçilerin genel durumu hakkında Büyük Millet Meclisi Çalışma Komisyonu raporundan bir paragraf:

Bu iş yerlerinde sekiz on yaşlarında çocuklar doludur. Ücretleri patronun insafına ve merhametine kalmıştır. Çırılçıplak yalın ayak kışın titreyerek, yazın yanan bu Türk çocukların hamisi bugün yalnız tanrı kalmıştır. Saati on kuruşla başlayan ücrete günde sekiz saat çalışacak yerde ne bilelim on dört saat çalışarak aynı ücreti alan ve nihayet yirmi lira, otuz lira arasında eline para geçen bu vatandaşlar köşe bucak ağlamakta ve dert dökecek yer bulamamaktadır. Hususi iş yerlerindeyse birkaç müstesna katiyen kazaya karşı emniyet tedbiri yoktur. Hele sıhhi emniyet tedbiri var demek günahtır. İktisadi devlet teşekküllerinde bile temizleme, hazırlama ve havalandırma aspiratörü, hava değiştirme ve tozları çekme aletleri layıkıyla kullanılmamakta ve muattal olanlarına bile tesadüf edilmiş bulunmakta ve fabrikalar toz, duman, elyaf tabakalar içinde yüzmektedir. Hususi iş yerlerine gelince yine burada hemen ilave edelim ki yüzde doksan beşinde hıfzı sıhhiye kaidelerine riayet hiç yoktur. Bu iş yerleri birer bataklık hanedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyon raporuna sunuyor. Bir de türkünden söyleyeyim: Mükellefin organı terli olur yorganı, mükelleften kurtulan çifte kessin kurbanı. Ereğli ve havzasında kömür çıkartılmasıyla ilişkin 1921 yılında yani savaşı yürüten mecliste çalışma koşullarına ilişkin kanun tasarısı geldiğinde on sekiz yaş altı çocukların ve kadınları madenlerde çalıştırılmasını yasaklayan hükme itiraz eden meclis üyesi diyor ki on sekiz yaş ibaresi çıkartılsın. Çünkü on sekiz yaşından küçük çocuklar madenlerdeki dehlizlerde çok daha rahat çalışıyorlar ve annelerin babalarından daha fazla para kazanabiliyorlar. Bunun önünü kapatmamak gerekir diyor. Bugün 2019 itibaren çıraklıkta on sekiz yaş koşulu kaldırılmış durumda. Kırk yaşında dahi çırak olabiliyorsunuz. Şu anda meclis komisyonu raporundaki yazılarının bir benzerini Çalışma Bakanlığı'nın sitesine lütfen girin. 2015 yılında Çalışma Bakanlığı iş müfettişlerinin inşaat sektörlerine ilişkin yapmış olduğu bir araştırma var, o araştırmanın raporuna bakın. 2015 yılında da o araştırmada iş müfettişleri diyor ki kanunlar uygulanmıyor. Kanuna uymamanın yaptırımıyla uymamanın getirisini karşılaştıran işverenler uymamayı daha karlı görüyorlar. İnşaat sektöründe kaçak işçi, göçmen işçi, kaçak- kayıt dışı işçi hatta alt iş veren muvazaalı tüm hukuka aykırı ilişkiler serbestçe uygulanabilir diye mealen söylüyorum. Özetlenen rapor halen bakanlığın kayıtlarında var. Dolayısıyla işçilere getirdi bu.

Ben köylü çocuğuyum. Ailecek de tamamı solcuydu. Böyle sol bir tartışma yaparken babam müsteshi bir şekilde bizi dinliyordu. Döndü baktı dedi ki biz kendi malımızı çalıp gömmek zorunda kalıyorduk. Bir jandarma korkusundan ödümüz patlıyordu. Nur içinde yazsın Menderes geldi. Jandarma dayağı sırtımızdan kalktı dedi. Ve benim babam ölene kadar asla CHP'nin C'sini bile almadı. Bugün alt iş veren meselesini tartışıyoruz. Gidin 1930'larda Atatürk'e sunulmuş bir rapor var. Ahmet Hamdi Başar tarafından neden Amele Serbest Fıkra'yı destekledi? Nedeninin yanıtını Ahmet Hamdi Başar'ın alt iş veren sistemi ve bu sistemi halk fıkrası ileri gelenlerin kurmuş oldukları dernekler üzerinden işçilerden avanta alarak buralarda çalıştırdıkları ve eksiltme usulleri yapılan ihaleler olarak sunulmuş olduklarını göreceksiniz. Dolayısıyla halen bu yağma sürüyor. Şimdi bu toplantıya çağırırken de ben hocama dedim ki, "hocam ancak o gün gelebilirim çünkü o dönemde Erzurum, Bayburt, Ardahan'da eğitimlerim var. Sizin de memleketiniz" dedim. Bir hafta öncesinde de Adıyaman ve Urfa'da eğitimdeydim. Şimdi hocam diyor ki neden sömürünün ötesinde sosyalizmi anlatmıyorsunuz? Vallahi ben beceremiyorum çünkü iş veren nedir diye sorduğum soruya rızkımın verilmesine vesiledir diyen bir işçiye ben sosyalizmi anlatmayı beceremedim.

O soruya verdiğim yanıt şu oldu. Vesile olmasına bir itirazımız yok ama Allah rızası için vesile oluyorsa tamam. Biz kar için vesile olan, Allah'ın rızasının yerine karı koyan iş verenlere karşı bir mücadeleyi vermeye çalışıyoruz diye yanıtlayabildim. Belki de çok sağa kaydım ama ondan ötesine hocam cesaret bile edemedim. Hemşerilerinizin verdiği yanıt karşısında. Sınıf mücadelesinin katkısına ne? Hep şu söyleniyor ben şahsen karşıyım işte tepeden ne kadar hak geldiyse tepeden indi. İşçilerin bir şey oldu olmadı deniliyor. Bence bu Türkiye emek tarihinin doğru bir okuması değildir diye düşünüyorum. Hocam da işaret etti. Hürriyet grevleri diye geçen o grevler. O grevler sadece onunla başlamadı, devam ediyor. Ama devletin sanılandan çok daha sert bir tepkisiyle karşı karşıya kalıyor işçiler. Biz hepsini unuttuk ama Takrir-i Sükun'u bir hatırlayın 1925'te. Takrir-i Sükun'la yaşanan baskılanmayı alın. 1947 sonrası sendikacıların var olabilmek için, şimdi sendikalar yasasını sunanlar dahi mecliste bir korku var. Sendika demeye korku var. Komisyon başkanı şu cümleyi kuruyor. *Serpuş yerine şapka demeyi öğrendik. Cemiyet yerine sendika demekten de korkmayacağız arkadaşlar*. Sendika sözcüğünün dahi korku yarattığı bir dönemde sendikacılık gömleğini giyerek, toplulukla hak uyuşmazlığı çıkarmanın dışında hukuki sınırlar içerisinde hiçbir etkinliği olmayan bir sendikal hareket 1960 yılında grevli toplu sözleşme hakkı için yüz bin kişilik Saraçhane mitingini düzenlemişse, bundan iki sene sonra Kavel'i düzenlemişse, iş yeri işgallerini düzenlemişse elbette çok ciddi etkileri ve katkıları olmuştur sınıf mücadelesine. Ancak bakın 12 Eylül 1980, kırk beş gün sonra. Üç nolu bildirge. Kıdem tazminatına tavan sınır getiriliyor. Hani dedim

1950’de işçilerin açtıkları davalarda harç yatırmıyorlardı diye. Haydar Saltuk genel sekreter önünde bir tasarruf. Bu nereden çıktı diyor. Bakanlık temsili diyor ki efendim işverenler dava açarken harç yatırıyor. İşçiler yatırmıyorlar. Eşitlik prensibine aykırı. Kenan Evren doğru gitti. Şu anda yüz liralık bir alacak işin işçi yirmi beş bin lirayı göze almadan mahkemenin önüne gelemiyor. Kenan Evren’in kırk beş gün sonra, yapılan düzenlemeyle eğer o düzenlemeyi yapmamış olsalardı bugün işçiler bir kuruş harç ödemeyeceklerdi ve bu sempozyumun kapısının girişinde “Başkan Elimsan işçilerin davası ne oldu? iki yüz bin lira gönderebildiniz mi?” diye başkana daha içeri girmeden ben o soruyu sormayacaktım. Bilirkişi ücreti olarak batan bir işyerinde haczin önüne altı yüz tane işçi alacağını geçirebilmek için ki eğer sendika olmasa o işçiler o tedbiri dahi isteyemezler. Cumhuriyet'in verdiği ve geldiği nokta bu. Daha da başka bir şey demeyelim.

hakan ongan - Çok teşekkür ederiz. Sağ olun. Sizlere de çok teşekkür ederiz, dinlediniz. Tekrar teşekkürler.